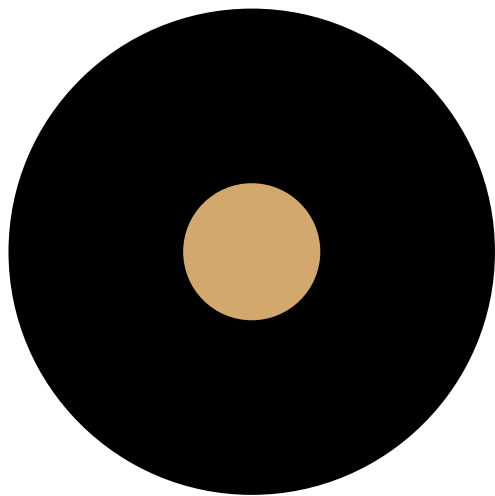

VÉDETT KINCSEINK

FŐVÁROSI HELYI VÉDELEM 1994-2019

ELŐSZÓ

Budapest legmegkapóbb, más városokkal összetéveszthetetlenül egyedi látképét tagadhatatlanul a dunai panoráma és a belvárost alkotó, döntően eklektikus épületállomány adja, melyek mára méltán kerültek a világ hivatalosan elismert egyetemes örökségének sorába. Foglalata az a természeti környezet és épített városi szövet, aminek hiányában a látvány nem is volna értelmezhető. Pest, Buda, Óbuda és a Margitsziget egyesítéséből, 1873-ban megszülető fiatal Főváros első négy évtizedében jellemző robbanásszerű növekedéshez hasonló fejlődést él át Budapest napjainkban is. Ennek tükrében válik különösen fontossá, hogy a sajátos karakter fennmaradt egysége maga is érték, az identitás megőrzésének záloga.

Budapest legkiválóbb építészeti minőségű, ezért általában országosan védett, ikonikus épületein túl, nagy számban találhatók itt talán kevésbé értékes, de fontos és ezért helyi (önkormányzati) védelem alatt álló, illetve nem védett, de a város hangulatát a kontextuson keresztül erősítő épületek, együttesek is. A stílusokban rendkívül változatos képet mutató historikus várostest fennmaradása, hiteles és korszerű megújulása eminens érdek. Életünk épített keretét alkotó utcák, terek, házak, apró részletek, szabályosságuk vagy éppen szabálytalanságuk, mind egyedi jellegzetesség. Mindezeken túl a történeti belvárosnak „élőnek”, a polgárai számára kényelmesnek és otthonosnak, „lakhatónak” is kell maradnia, nem válhat önmaga rezervátumává, sem üzleti, vagy irodanegyeddé. Utcái, terei a városban élő ember igényeihez, „lépteihez” kell igazodjanak.

Budapest természeti és épített értékeinek továbbörökítése nemcsak annak tulajdonosa, hanem az egész közösség számára nagy jelentőségű. A Fővárosi Önkormányzat mindezt felismerve 25 évvel ezelőtt helyezte először, és azóta a mai napig folyamatosan helyi védelem alá azokat az épületeket, amelyek a város hangulatát meghatározó építészeti értékkel bírnak. A helyi értékvédelem biztosíthatja azt a figyelmet, gondoskodást, amelyre feltétlenül szükségük van a megőrzésre érdemes épületeknek, féltett városrészeinknek. A fővárosi támogatási formák, a szakmai jelenlét és a jogilag szavatolt védelem eszközei, adottak mindehhez. Könyvünk a Főváros értékvédelemben elért eredményeiről, a teljesség igénye nélkül, ad rövid keresztmetszetet.

Erő Zoltán
Budapest főépítésze

A FŐVÁROSI HELYI VÉDELEM 25 ÉVE

„Az építészeti örökségnek azok az elemei, amelyek értékük alapján nem részesülnek országos egyedi műemléki védelemben, de a sajátos megjelenésüknél, jellegzetességüknél, településképi vagy településszerkezeti értéküknél fogva a térség, illetőleg a település szempontjából kiemelkedők, hagyományt őriznek, az ott élt emberek és közösségek munkáját és kultúráját híven tükrözik, a helyi építészeti örökség részét képezik.”
1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről - 57. § (1)

A helyi építészeti örökség védelme az 1990-es évek eleje óta, mint az épített örökség védelmének új eszköze, a helyi önkormányzatoknál egyre erősödő mértékben fejti ki jótékony hatását a településképi és a benne lévő egyedi értékek védelme érdekében.

A Fővárosi Önkormányzat 1994-ben alkotta meg első értékvédelmi rendeletét a fővárosi helyi védelem megalapozására szolgáló szabályok meghatározásával, valamint jelentős számú építmény és épületegyüttes védelem alá helyezésével. Akkor az Építési Törvény kizárólag a fővárosi önkormányzat számára tette lehetővé helyi védelemről szóló rendelet megalkotását, egyúttal az Alkotmánybíróság a kerületi önkormányzatok korábban keletkezett helyi védelemről szóló rendeleteit hatályon kívül helyezte. Ebben az időszakban a kerületi önkormányzatok kezdeményezésére jelentős számú épület került fővárosi helyi védelem alá, elsősorban a II., V., XI., XII., XIII., XXII. kerületekben.

A kerületi főépítészek kezdeményezésére, az Építési Törvény 2006-ban történt módosítását követően a kerületek számára is lehetővé vált helyi védelemre vonatkozó rendeletek megalkotása. Így egyre több épület kerülhetett helyi védelem alá kerületi és fővárosi szinten egyaránt, ami a fővárosi értékes épületállomány megőrzésére jótékonyan hatott. Erre az időszakra jellemző, hogy elsősorban magántulajdonosok, társasházak kezdeményezésére bővült a fővárosi helyi védettségű építészeti örökség jegyzéke, mivel a tulajdonosok bíztak abban, hogy a fővárosi helyi védelem pályázatok útján támogatási lehetőségeket adhat épületeik értékőrző felújításához. Védetté nyilvánításra ugyanakkor továbbra is érkeztek kerületi javaslatok is onnan, ahol a kerületben még nem történt rendeletalkotás a helyi védelem érdekében.

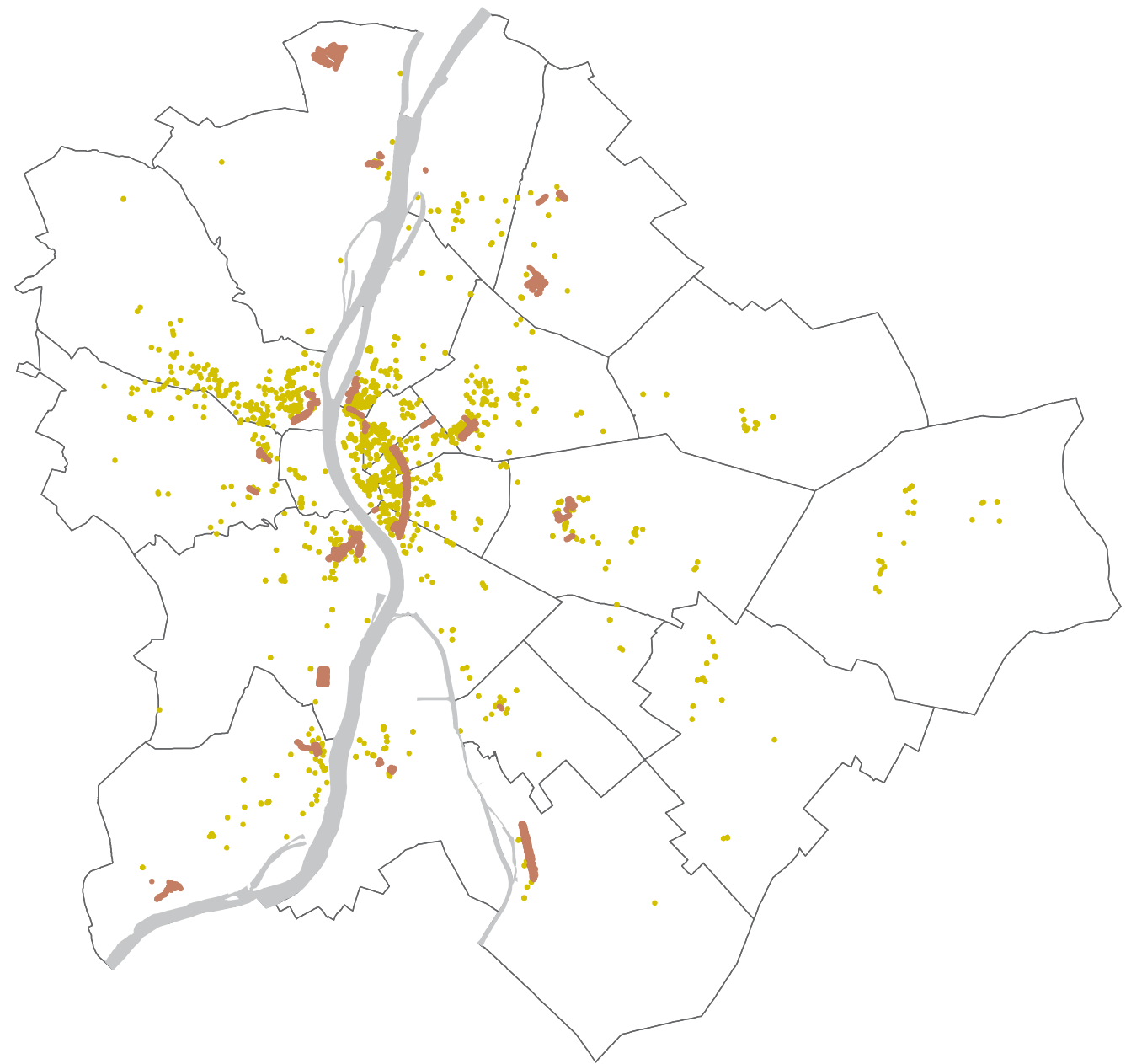
2013-ban új lehetőségeket kapott a helyi védelem. Településképi véleményezési és településképi bejelentési eljárás keretében lehetővé vált az építési tevékenységeket megalapozó tervek véleményezése a helyi önkormányzatok számára. A Fővárosi Önkormányzat ekkor alkotta meg, a fővárosi helyi védelemmel összefüggésben, második rendeletét. A rendelet jegyzéke is megújult, amit a védelem alatt álló építészeti értékek helyszíni szemlével egybekötött felülvizsgálata alapozott meg. Ezzel egyidőben a BVKSZ-ben (Budapesti Városépítési és Építési Keretszabályzat) a városkép szempontjából kiemelt területeken található legértékesebb épületek védelem alá helyezésével is bővült a védett épületállomány.

A Településképi Törvény megszületését követően, 2017-ben újabb rendeletalkotás következett. A helyi védelem keletkezésére vonatkozó szabályok módosításával lehetővé vált, hogy a külső kezdeményezéseken túl, hivatalból indított speciális szakmai szempontok alapján, vagy egy konkrétan körülhatárolt területre vonatkozó feltárás során megismert építészeti értékek is védelem alá helyezhetők legyenek. Így került sor 2018-ban a Nagykörúton belüli, védelemben még nem részesült területek vizsgálatára és az eklektikus épülettömeg fennmaradását erősítendő, jelentős számú épület egyedi védelem alá helyezésére. Jelenleg az ipari épületek kutatása folyik. A legjelentősebb ipari emlékek védelme biztosíthatja, hogy a főváros mára megszűnt ipari múltjának értékes épületei, ha töredékesen is, funkcióváltással, bővítéssel új életre kelve tagozódjanak be a város új funkcionális rendjébe.

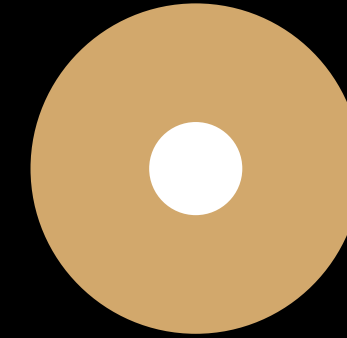
A fővárosi helyi védelem alapvető célja a város imázsát adó épületállomány legértékesebb darabjainak védelme, ezen belül az eklektikus belvárosi területek minél komplexebb megtartásának biztosítása, az átalakuló barnamezős területek múltjához tartozó emblematisztikus elemek integrálása a XXI. századi fejlesztésekhez, és a városmagtól távolabb lévő területeken az identitás megőrzésének szerves részét jelentő épületek megtartásának elősegítése. A célok eléréséhez szükséges értékőrző munka fontos része a védelem alá helyezés, a védett értékek átalakítását bemutató tervek véleményezése és a pályázatokkal segített értékőrző felújítások felügyelete, de legalább olyan lényeges a helyi örökségvédelem lakossággal történő megismertetése és az értékek népszerűsítése is.

Az olvasó által most kézben tartott kiadvánnyal kívánjuk minél szemléletesebben bemutatni, hogy milyen gazdag és sokszínű az az épületállomány, ami a fővárosi helyi védettségű építészeti örökség jegyzékében lévő sorok mögött rejtőzik. Felvillantjuk azt is, hogy az értékőrzés funkcióváltással, magas építészeti minőségű átalakítással, bővítéssel mennyire hatékony eszköze lehet az értékvédelemnek. Fogadják szeretettel kiadványunkat! Óvjuk együtt városunk önazonosságát őrző kincseit!

- Védett építmények
- Védett épületegyüttesek

A fővárosi helyi védelem alatt álló épületek legkülönlegesebb darabjai kétségtelenül a középületek és az ipari épületek. Létrejöttüket minden korban a társadalom kiemelt figyelme kísérte és alkotóik ezeknek az épületeknek a tervezése kivitelezése során mutathatták meg igazán képességeiket. A következő lapokon láthatunk különleges funkciójú épületeket, mint a mindannyiunk által ismert Erzsébet kilátó vagy a Normafa fái mögött rejtőző MTA Csillagvizsgálója. Számos templom, oktatási épület, városháza és ipari létesítmény is feltűnik a lapokon, bizonyítva, hogy a különböző korú és eltérő stílusú épületek mind lehetnek kiváló alkotások. A történeti stílusok mellett fontos a korunkhoz közelebb álló, magas építészeti minőséget jelentő házak védelme is, mint az egykori DOMUS Áruház épülete vagy például a XX. század legvégén épült Siemens Irodaház.

KÖZÉPÜLETEK ÉS IPARI ÉPÜLETEK

XII. Erzsébet kilátó út

János-hegyi Erzsébet kilátó

stílus: historizáló, neoromán

tervező: Schulek Frigyes, 1907 körül

A János-hegyi kilátótorony felépítésének gondolata az 1902. évi budapesti nemzetközi szállodakongresszuson merült fel, Erzsébet királyné emlékére, aki gyakorta csodálta innen a környék gyönyörű panorámáját. A végleges terveket Schulek Frigyes, a Halászbástya tervezője készítette, kivitelezője Kluczinger Pál volt. A két építmény közötti hasonlóság nyilvánvaló. A historizáló, neoromán stílusú torony alapkövét 1908 tavaszán rakták le a korábbi, kilátóként szolgáló faemlék helyére. Az ünnepélyes felavatásra 1910-ben került sor.

A kör alaprajzú, hatszintes torony 23,5 m magas, négy kilátóterasz tagolja.

Egymásba bújtatva külön lépcsősor készült a fel-, illetve lejutáshoz. Az építés során Buda-környéki édesvízi, triász-kori mészkövet használtak, illetve az alsó traktusban homokkő is található. Boltozott, alsó két szintje nagyobb átmérőjű, az erre helyezett kisebb toronyban kő csigalépcső vezet fel a kilátóteraszokra.

Az alsó kilátóterasz kő mellvédjét az alatta levő rusztikus köpillérek felett elhelyezett fiatornyok díszítik. Bejárata a román építészetben jellemző bélletes kapu. Igényesen kialakított, obeliszkekkel és kőbábokkal övezett előtere méltó keretet ad az impozáns, messziről is jól felismerhető építménynek.

XII. Konkoly Thege Miklós út 13-17.

csillagvizsgáló

stílus: historizáló, neoklasszicista

tervező: Sváb Gyula, 1927

A csillagvizsgáló intézetet 1871-ben, Ógyallán alapította Konkoly Thege Miklós földbirtokos és 1899-ben ajánlotta fel a Magyar Államnak. Az értékes csillagászati eszközök állománya a trianoni békeszerződés után került Magyarországra, ahol gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter készíttetett tervet az elhelyezésre. A svábhegyi obszervatórium területét 1921-ben Budapest Székesfőváros vásárolta meg. Az intézmény teljes kiépítése 1927-ben fejeződött be. A csillagászati megfigyelésekhez szükséges távcsöveket az erre a célra épített forgatható kupolákkal ellátott speciális épületekben helyezték el. A három kupola közül a legnagyobb – 10 m átmérőjű – látható a 60 cm tükörátmérőjű teleszkóp. A főépületben kapott helyet a könyvtár, ahol felbecsülhetetlen értékű XVI.-XVII. századi csillagászati szakkönyvek találhatók, és azóta is itt folyik a tudományos kutatás.

XII. Eötvös út

víztorony

stílus: historizáló

tervező: Zielinski Szilárd, 1913

A népnyelvben „svábhegyi víztorony”-ként emlegetett épület kiemelt ponton helyezkedik el azt az érzést keltve, mintha a tér minden eleme köré szerveződne. A harminc méter magas építmény tervezője Zielinski Szilárd műegyetemi tanár volt. A Széchenyi-hegy, Csillebérc és János-hegy vízellátását biztosító, a Fodor és Reisinger cég által kivitelezett víztornyot 1913-ban adták át. A nyolc pilléren fekvő gerendarácson elhelyezkedő, aránylag kisméretű, mindössze 200 köbméter víz befogadására szolgáló toronymedence feladata a megfelelő víznyomás biztosítása. A medencét a Diana úti gépház tölti, ma már automatikus üzemben. A torony föld-szintjén a nyomásfokozó berendezés a János-hegyi kilátóig emeli a vizet. Az itt élők szerint sehol nem olyan tiszta a víz főváros-szerte, mint a Svábhegyen.

XII. Németvölgyi út 99.
Farkasréti temető bejáratí épületegyüttese
 stílus: modern
 tervező: Módos Ferenc, Krassói Virgil, 1938

A Széchenyi hegyről nyíló gyönyörű kilátás mellett számos építészeti kincs is hozzájárul az 1894-ben megnyitott Farkasréti temető különlegességeihez. Ilyen a Módos Ferenc és Krassói Virgil tervei alapján 1938-ra elkészült templom, harangtorony és ravatalozó, az 1920-as évek végéig folyamatosan épülő Érdi úti reprezentatív kriptasor, valamint a temető bejáratí épületegyüttese is. A Kapuváry Gusztáv kivitelezésében készült együttest az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus ünnepségsorozat keretén belül adták át, és a korabeli funerális művészet legjelentősebb alkotásaként tartották számon. Az 1980-as években az egyik ravatalozót Makovecz Imre Kossuth-díjas építész tervei szerint alakították ki.

XI. Tass vezér utca 9.
Újbudai Tűzörség épülete
 stílus: modern
 tervező: id. Janáky István, 1939

A tűzoltóságnak és katasztrófavédelmi központnak helyet adó, összetett tömegű épület 1939-1940-ben épült id. Janáky István nyilvános pályázaton I. díjat nyert terve alapján, Kalmár Károly kivitelezésében. A durván faragott kővel burkolt, egyemeletes lepényépület földszintjén a Tas vezér utca felé nyíló garázssor, az emeletén pedig legénységi pihenők vannak. A hozzá csatlakozó négyemeletes, hasáb alakú épületszárnyban irodák, tantermek és szolgálati lakások kaptak helyet. Ezt az épületrészt sóskúti mészkőlapok borítják. A Diószei út felé néző homlokzatát Vilt Tibor vízzel oltó angyalt ábrázoló kő domborműve díszíti. Az épületből toronyszerűen kiemelkedik a vakolt homlokzatú öteemeletes tömlőszárító lépcsőház. Az épületegyüttes kiegyensúlyozott tömeghatású, a korai modern építészeti színvonalas alkotása.

XXII. Kossuth Lajos utca 78-94.

borárverési csarnok

stílus: historizáló

tervező: ismeretlen, 1910

A budafoki borászat jelentős emlékét őrzi az épületegyüttes és az alatta húzódó pincerendszer. 1901-ben ezen a helyen nyílt meg a borászati iskola, mely akkor az ország legkiválóbb szőlészeti, borászati képzését nyújtotta. A tanpince felett épült fel 1910-ben a neoreneszánsz stíluselemeket mutató borárverési csarnok, ahol a bortermelők árverésen értékesíthették boraikat. Az épület a földszinten található pincelejárókon kívül tulajdonképpen egy emeleti tágas teremről áll, melynek népi-szeccessziós ihletésű berendezése szintén védett. A csarnok mellett díslépcső található, így alkotva bájosan elegáns kompozíciót az alapvetően üzemi területen.

XXII. Nagytétényi út 22.

pestiskápolna és barlanglakás

stílus: -

tervező: -, XVIII. század közepe

Az 1739-1740-es pestisjárvány idején létesítették a budafoki Borhegy lábánál azt a pestistemetőt, amelyhez a hegyoldalba pestiskápolnát mélyítettek. Később barlanglakást is kialakítottak itt, amelyhez hasonló Budafokon máshol is található. Az ingatlant a Nagytétényi út felőli utcavonalon jellegtelen tömör kerítés és kapu zárja. Az üresen álló telek végében, a hegyoldalba lévő barlanglakás és a pestiskápolna terepre ültetett lépcsőn közelíthető meg. A barlanglakás egy helyiségből áll, a kápolna két egymásból nyíló tere szűk folyosón át érhető el. A belső tér mennyezetét gipszből formázott, ovális alakba foglalt szakrális jel díszíti. A pestiskápolna és barlanglakás együttese építészeti és kultúrtörténeti különlegesség, amely indokoltá tette védelem alá helyezését.

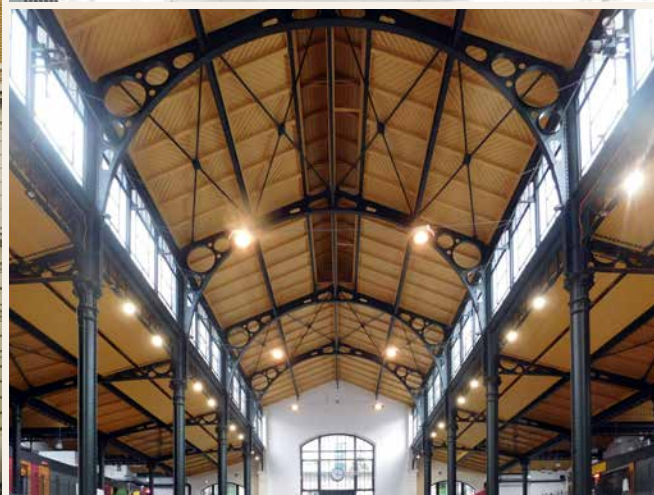
VII. Klauzál tér 11.

vásárcsarnok és lakóépület

stílus: historizáló

tervező: Kommer József és Klunzinger Pál, 1894-1896

Az együttes 1894-1896-ban épült Kommer József és Klunzinger Pál tervei alapján, eklektikus stílusban. Az Akácfa utcai és Klauzál téri homlokzatok erősen eltérnek egymástól. A Klauzál tér felőli háromemeletes homlokzat középtengelyét díszes tetőépítmény és a vásárcsarnok megközelítéséhez épített – kovácsoltvas és öntöttvas elemeket tartalmazó – kapu hangsúlyozza. A két alsó szint egyszerű, nűtozott vakolatú. Az első emelet feletti osztópárkánytól a falmezők téglá burkolatúak, a lizénák, ablakkeretezések, párkányhúzások vakolatból készültek. Az Akácfa utcai egyszintes homlokzat kapuzata nagyméretű, a csarnokot bevilágító ablakai és a raktárak feltöltéséhez készült kapuk igényes kialakításúak. A csarnok fémszerkezete a mérnöki csarnokszerkezetek szép példája.

Baetz féle illemhelyek

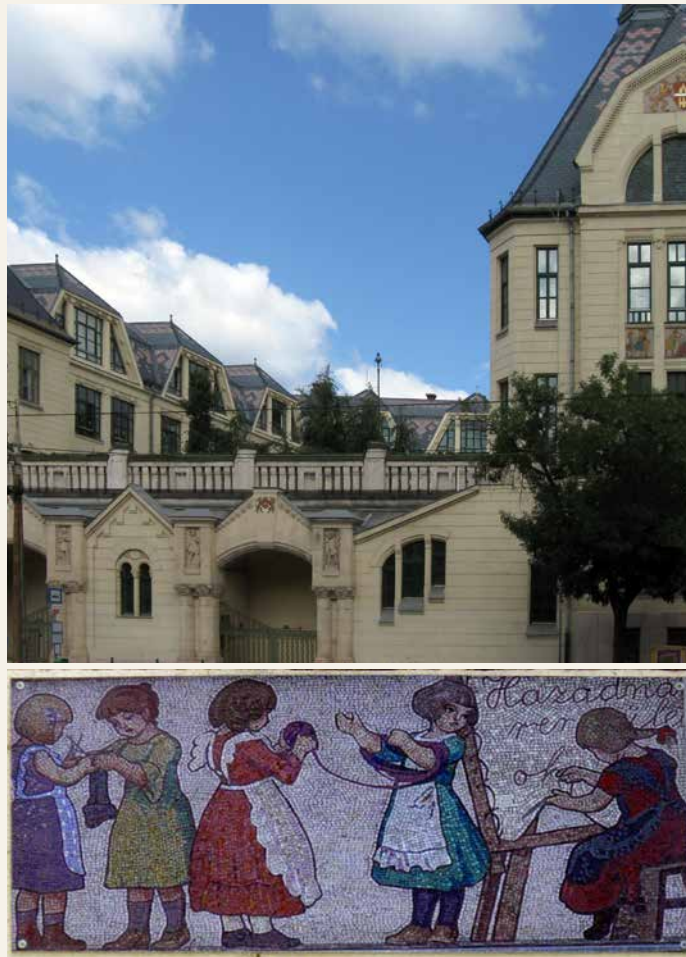
VI., IX. XII. kerület

Az 1800-as évek végén, Budapest nagyvárossá fejlődésének időszakában megnőtt az igény a közcélú illemhelyek létesítésére. Az illemhelyek hiányát jól mutatja az a korabeli rendelkezés, amely szerint a házmestereknek kötelező volt szükség esetén bárkinek kiadni a házi közös illemhely kulcsát. 1895-től kezdték telepíteni a „zöld házként”, „zöld villamosként” is emlegetett Baetz-féle illemhelyeket, amelyekből a II. világháború előtt már 82 működött Budapesten. A háborúban 12 megsemmisült, és az utána következő évtizedek során még többet felszámoltak közülük. 1985-től a megmaradt illemhelyeket elkezdték felújítani és néhány ezekből ma is üzemel. Szerkezetük logikájának hasonlósága okán rokonságot mutatnak a fémszerkezetű, korabeli ipari épületekkel, csarnokokkal. Ilyen illemhelyekkel találkozhatunk többek között a IX. Ferenc téren, a VI. Nagymező utcában és a Szent János Kórház előtt is.

XIII. Lehel utca 16.
elemi iskola, ma általános iskola
stílus: szecessziós
tervező: Balázs Ernő, 1909-1912

A Dózsa György út, Lehel út sarkán álló iskola 1909-1912 között épült Balázs Ernő építész-mérnök tervei alapján, a Bárczy István-féle városi bérház- és iskolaépítési program keretében. Ebben az időben a közoktatás fejlesztése kiemelt jelentőséget kapott, így néhány év leforgása alatt 55 iskolát építettek. A Dózsa György úti iskola tömegformájának, homlokzatai igényes kialakításának köszönhetően kiemelkedő ezek sorában, egyben meghatározó eleme is környezetének. Az intézmény eredetileg elemi iskolaként működött, külön fiú és leány tagozattal, ma Ének-zenei és Testnevelési Általános Iskola. A háromemeletes épület térszerkezetét a funkcionalitás határozta meg. Nagyvonalú belső terek, tiszta, áttekinthető alaprajz, a modern oktatást szolgáló tantermek jellemzik. Az eredetileg fiú- és leány tagozatú iskolát a praktikus alaprajzi elrendezés miatt egyszerű eszközökkel alakíthatták koedukált intézménnyé. Homlokzatai szecessziós stíluselemekkel díszítettek. Építészeti értékei közül kiemelkedő az épület huszártornya, amely a háborús időkben megsemmisült, azonban a 2000-es évek elején kerületi és fővárosi támogatással eredeti állapotának megfelelően helyreállították. Az épület utcai és udvari homlokzatait az iskolai életből vett jeleneteket ábrázoló mozaikképek díszítik. Az épület a Lehel utca felőli bejáratával és a teraszos függőkertjével, valamint jellegzetes, meredek hajlású tetőzetével a századfordulós fővárosi iskola-építészet figyelemre méltó alkotása.

VII. Dob utca 85.
elemi iskola, ma általános- és szakiskola
stílus: szecessziós
tervező: Hegedűs Ármin, 1905-1906

Az iskolaépület 1905-1906 között épült Hegedűs Ármin tervei alapján eredetileg elemi iskolának, amelynek elődje 1890-ben kezdte meg a működését. Jelenleg kéttannyelvű iskolaként, Magyar-Angol Kéttannyelvű Általános Iskola és Vendéglátó Szakiskola néven funkcionál. A zártos beépítésű háromemeletes épület két szélén sarokrizalittal csatlakozik a szomszédos épületekhez, középrésze azonban az utcavonaltól jelentősen visszaugratva a szűk utca légtérarányát javítja, egyúttal előteret ad az iskolának. Az utcai homlokzaton különleges szecessziós motívumokkal gazdagon díszített sgraffito található. Az első emeletet díszítő sgraffito sávban táncoló, tanuló, sportoló, játszó gyerekeket láthatunk, melyek igen kedves hangulatot nyújtanak az intézménynek. Az emeleti díszítések főként szecessziós növénymotívumokat ábrázolnak, de megjelenik a homlokzaton a Főváros címere is.

XII. Zugligeti út 9-23.
Iparművészeti Főiskola, ma MOME
stílus: szocialista realista
tervező: Farkasdy Zoltán, 1953

Farkasdy Zoltán Kossuth-díjas építész tervei alapján 1953-ban épült az iskola-épület, amely a korszak „szocreál” építészetének egyik ikonikus képviselőjévé vált. Az iskola intézményét már jóval korábban, 1880-ban Trefort Ágoston közoktatásügyi miniszter nyitotta meg, mint az Országos Magyar Királyi Mintarajziskolát és az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskolát. Az igények növekedése az intézmény bővítését tette szükségessé. Így épült meg az intézmény máig emblematikus épülete a Zugligeti úton. Az építész a központilag előírt szocialista realizmus formai korlátai között megmaradva alkotott maradandó értékű, napjainkig jól használható épületet. Építészeti értékei közül kiemelendő az oromzattal záródó középrizalit, oszlopokkal hangsúlyozott fő- és oldalbejáratok, valamint az impozáns lépcsősor. A terület legkorábbi épülete a Gondúzó Villa. A közel-múltban több új épülettel is kiegészült az intézmény, harmonikus együttest alkotva a korábbi korok építészeti alkotásaival. A művészeti iskola 1948-tól főiskolai, majd 1971-től már egyetemi rangban működik tovább. Mai elnevezése Moholy-Nagy Művészeti Egyetem.

VI. Munkácsy Mihály utca 26-32.
gimnázium
stílus: szecessziós
tervező: Kőrössy Albert Kálmán, 1906-1908

A főváros 1904-ben vásárolta meg az 1700 négyszögletes telket, amelynek területén 1909. április 14-ére elkészült a Kőrössy Albert által tervezett Kőlcsey Ferenc Gimnázium. Az iskola nagy méretei ellenére mindössze két év alatt épült fel. Az „U” alakú épület udvara kovácsoltvas elemekkel gazdagított, tömör téglakerítéssel határolt. A főhomlokzaton az eredeti mintájára helyreállított felirat és címer is látható. A szecesszió jellegzetes formakincse a homlokzaton és a belső terekben egyaránt megjelenik. A belső terek tágasak, a lépcsőfeljárók szélesek, impozáns megjelenésűek. A lépcsőkoriátok fő szecessziós díszítőelemei a posztamenseken ülő stilizált kakasok. A kakasok, az épületben lévő több más részlettel együtt, mint a homlokzaton lévő kerámia címer, a bejárati ajtók, az eredeti mívesen formált iskolatáblák és katedra, a lépcsőházi csillárok, mind fővárosi támogatás segítségével újjaltak meg.

XIII. Tutaj utca 7-11.
elemi iskola, ma általános iskola
stílus: szecessziós
tervező: Schulek János, 1910 körül

Az 1910-ben elkészült iskolaépületet Schulek János tervezte. Érdekessége, hogy mivel az építés során még nem volt koedukált oktatás, a főbejáraton kívül a fiúk és a lányok bejárata külön-külön lett kialakítva. A fiúk bejárata, amely egyben a gazdasági bejárat is, a Pannónia utca, míg a lányok bejárata a Hegedűs Gyula utca felé néz. Az épület építészeti értékei tekintetében említésre méltó a Tutaj utcai homlokzat, amelyet az áttörtség jellemez, az emeleti nyílások vízszintesen összefogott sora, illetve a terméskő lábazat felett lévő vakolt architektúra. Az ingatlanon elhelyezkedő épületek közül az egyik az iskola, ahol az oktatás történik, a másik épületben pedig a tornatermek található. Az iskola épülete alagsorral, földszinttel és három emelettel készült. A kétemeletes tornatermi épület 2009-ben épült Nagy Csaba Ybl díjas építész tervei szerint.

**IV. István út 1.
gimnázium**
stílus: art deco
tervező: Pogány Móric és Tőry Emil, 1914

A Pogány Móric és Tőry Emil által tervezett épület 1914-ben épült Újpesten. A nagyméretű telken található kétemeletes, modern iskolaépület főépülete U alakban helyezkedik el. Homlokzatát az erőteljesen előreugratott, timpanonnal kiemelt, téglaburkolatos oszlopokkal alátámasztott, emeletes portikusz hangsúlyozza, mely klasszikus építészeti előképeket is megidéz, ugyanakkor már erős premodern jelleget kölcsönöz az épületnek. Az U alakú tömegforma középtengelyét, a főbejáratot hangsúlyozó portikusz – a főút közelsége miatt rendhagyó módon – a középtengely helyett a két oldalhomlokzatán közelíthető meg. Földszintjén az oszlopsor mögötti fedett külső térből nyílik a középtengelybe helyezett főbejárat, majd az előcsarnok, az emeleten pedig a díszterem kapott helyet. Az iskola 1921-ben vette fel a Könyves Kálmán nevet, gimnáziumként 1934 óta működik. Érdekesség, hogy 1954-ben csillagvizsgáló létesült az épület tetején, melyet az iskola tanára Kulin György csillagász alapított, és amely Kulin-csillagda néven napjainkban is működik.

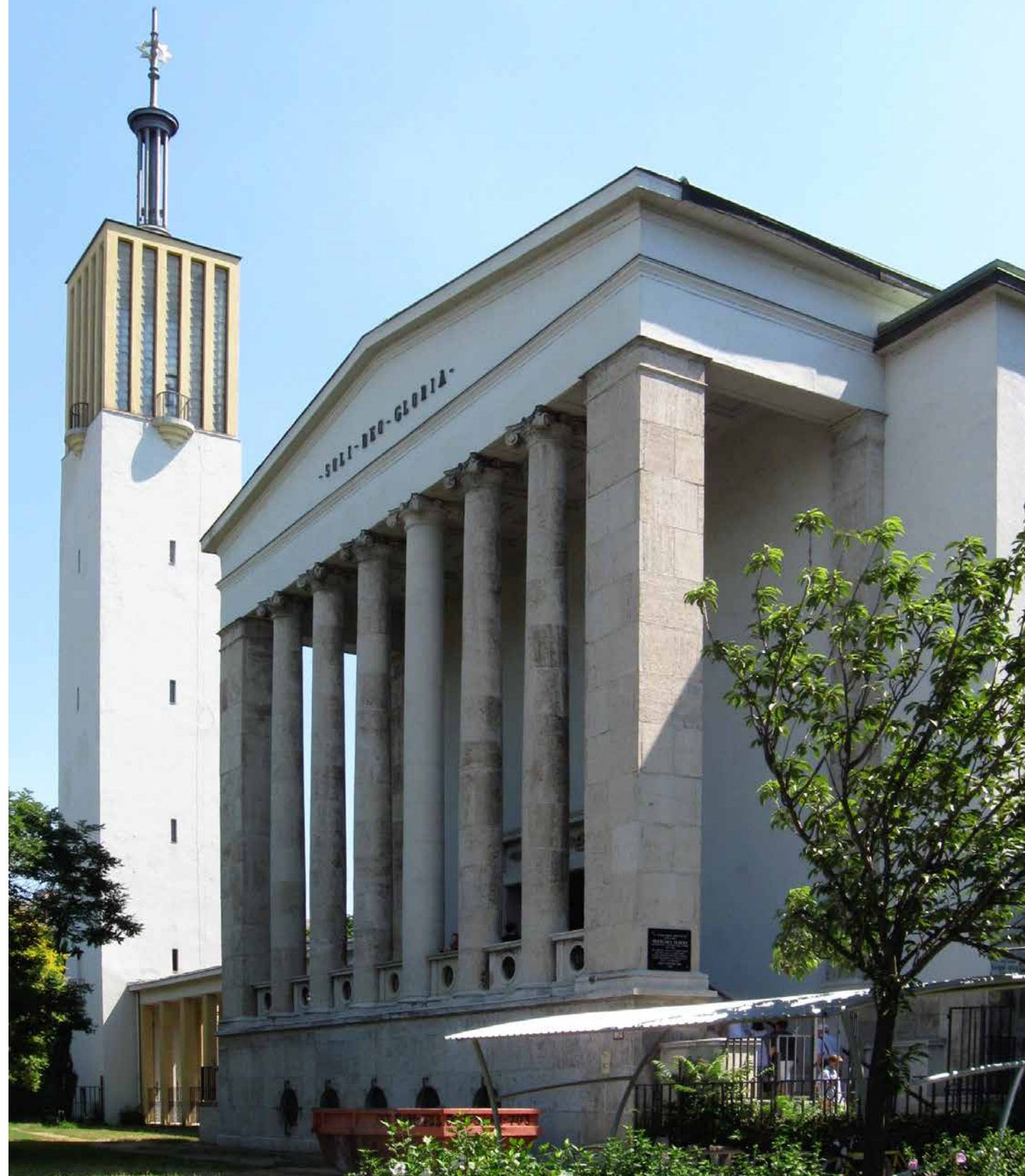
**V. Papnövelde utca 4-6.
gimnázium**
stílus: art deco
tervező: Reichl Kálmán, 1911-1913

Az eredetileg polgári iskolának készült, összetett tömegformájú épület két utcával határos, így nemcsak méretei miatt, de homlokzatainak mozgalmasan alakított részleteivel is jelentős hatást gyakorol környezetére. A homlokzatokon a kő- és téglarchitektúra dominál. A földszint + négyemeletes épület Papnövelde utcai, monumentális homlokzata szimmetrikusan alakított. Főbejárata azonban rendhagyó módon nem az utcavonaltól hátrahúzott síkon, a főtengelybe helyezett timpanonnal záródó, három emelet magas portikusz közepén áll, hanem a jobb szélső rizalitban, a szimmetrikus szerkesztést alig észrevehető módon megbontva. A Cukor utcai homlokzatot is a szimmetriára való törekvés jellemzi, azonban itt az oldalbejáratok számára kialakított földszintes építmények izgalmas tömegformájukkal különleges hangulatot adnak a szűk utcának. Az épületben működő Apáczai Csere János Gimnáziumot 1955-ben alapították, amely az Eötvös Lóránd Tudományegyetem gyakorló gimnáziumaként működik.

XIII. Pozsonyi út 58.
református templom, harangláb, és parókia
stílus: modern
tervező: Tóth Imre, Halászy Jenő, 1936

A Pozsonyi úti Egyház presbitériuma 1936-ban határozatot hozott a templom építésére. Kérelmükre a Székesfőváros a Duna-parton az akkor ún. Szentistván-városban telket adományozott. A presbitérium tervpályázatot írt ki a 600 főt befogadó templom és 300 fős atemplom tervezésére. Tóth Imre és Halászy Jenő építészek nyertes pályázati tervei alapján készült a kivitelezési terv. A tervezők szakítottak az eddigi hagyományokkal, az új "Bauhaus" építészeti stílust elsőként alkalmazták a református templomok építésének történetében. Az Egyház kívánságára főhomlokzatán azonban a klasszicista stílus a meghatározó. Így a templomkülső nem adja vissza szervesen az alaprajz felépítésének korszerűségét, ezért a templom külsejében még átmenetet képez a múlt, stílusban-tartott klasszicizáló épületei és az új formavilág között. Az épületegyüttes szerves része a templom, a gyülekezeti ház, lelkési hivatal, lakás és az arkádokkal összekötött, mintegy 40 méter magas campanile-szerűen felmagasodó, különálló torony. A templom és a torony között az arkádsorral keretozve fedetlen belső tér keletkezett, mely kőburkolattal, szoborral díszített vízmedencével bensőséges templomudvart alkot. A külsőnél jóval egységesebb a belső templomtér kialakítása, ugyanakkor itt is fellelhetők egyes finoman klasszicizáló elemek. A modern épület klasszicizáló részleteivel időtlen összértéket teremtett.

XIII. Szent Margit tér 1. (Lehel tér 1.)

római katolikus templom

stílus: historizáló, neoromán

tervező: Möller István, 1933

A téren álló templom építész tervezője azt a feladatot kapta az egyházközségtől, hogy idézze fel Szent Margit korát. A feltételnek kiválóan megfelelt a zsámbéki premontrei templom romja. A templomot a XIII. században építették, és amelynek helyreállítása során szerzett tapasztalataiból merített ihletet a tervek elkészítéséhez a magyar műemlékvédelem kiemelkedő alakja, Möller István építész. A Lehel téri templom a városszerkezetben elfoglalt helye szerint is rendkívül jelentős épület, hiszen két főúrvonal találkozásánál, egyben a Belváros irányából a Váci út tengelyében áll. A XX. század harmadán felépült neoromán stílusú homlokzat, a latin kereszt alaprajz és a félkörívesen lezárt apszis valóban a középkor áldozatos szentjére és korára emlékeztet. A bélietes kapu mögött induló főhajó mellett jobb- és baloldalt, a két torony vonalában két oldalhajót találunk. Az épület vasbeton szerkezetű, falai téglából épültek. A zsámbéki mészkővel burkolt homlokzatok egy része fővárosi támogatás segítségével újult meg.

XIII. Tüzér utca 26.

zsinagóga

stílus: szecessziós

tervező: Baumhorn Lipót, 1908

A korszak legnagyobb hazai zsinagóga-építész, Baumhorn Lipót tervezte a körúton kívül lakó zsidóság számára az angalföldi Tüzér utcai zsinagógát. Az építkezés 1907-ben kezdődött, és az összegyűlt 200 ezer forintnyi adományból már a következő év szeptemberére el is készült. Az angalföldi 800 férőhelyes imaház belső tereinek egyszerű architektúráját a gazdag díszítőfestés ellensúlyozta. A második világháború drasztikus változásokat hozott a hitközség számára, a hívek száma lecsökkent, a zsinagóga központi terét állami vállalatok használták raktározásra. Az egykori zsinagóga megmentője a Budapest Honvéd Sportegyesület lett: 1984-ben megvásárolták az épületet, és megbízták az Ipari Épülettervező Vállalatot bokszt- és vívóedzőterem céljára történő átalakítással. A földémszerkezetet és a belső átalakítást tervező Benczúr László 1989-ben Ybl-díjat kapott munkájáért.

**XVIII. Kossuth Lajos tér 5.
református templom**
stílus: art deco
tervező: Csaba Rezső, 1941

A korábban lakatlan pusztából hirtelen településsé, sőt 1936-ban várossá váló Pestszentlőrinc lassan, de szívósan építette ki „főterét”, rajta a fontos középületekkel. Eme együttes egyik eleme az 1932-ben elindított, de csak 1941-re felépült református templom, amelyre az ismert templomtervező iroda, az Árkay-műhely kapott megbízást. Tervezője Csaba Rezső, de az épület magán viseli az Árkay-stílust, a jellegzetes erőteljes tömeghatást, a modern irányába mutató art deco stílusú, mégis történelmi hangulatot árasztó megjelenést, a mértékkel alkalmazott, de meghatározó díszítéseket. Maga az épület egyszerűnek mondható, bejárati főhomlokzata az apró nyílások miatt monumentális hatást kelt, s egyszerre emlékeztet román kori falusi templomokra, a későbbi idők erődtemplomaira és az erdélyi toronysisakokra is.

**XXII. Bajcsy-Zsilinszky utca 20/B
római katolikus templom**
stílus: historizáló, neoromán
tervező: Gerster Károly, 1912

A domboldalon álló, neoromán stílusú templom 1912-ben épült Gerster Károly tervei szerint. A Szent István király tiszteletére szentelt templomot az 1930-as évek végén bővítették és Krassói Virgil építész által készült modern kazettás mennyezettel egészítették ki. A II. világháború alatt a templom súlyosan megsérült, ekkor pusztultak el az 1912-ben készült épületrész magyar szenteket ábrázoló üvegablakai is. Helyükön új díszüveg ablakok állnak. Az épület kö-, illetve a bővítésnél alkalmazott nyerstégla falazatával egységes építészeti megjelenésű. A puritán külső, a félköríves záródású ablakok, a zömök torony, a kapu fölé helyezett rózsablak jellegzetes stílusjegyek. Figyelemre érdemesek a homlokzatokon látható, különböző funkcióra készített kovácsoltvas tartozékok.

**XIII. Huba utca 12.
kármelita templom és rendház**
stílus: historizáló, neogótikus
tervező: Pucher István, 1896, Hofhauser Antal, 1898

A kármelhegyi Boldogságos Szűznek szentelt kápolnát és a zárdaépületet 1896-ban vették birtokukba a kármeliták. A 300-400 ember befogadására alkalmas kápolna már a megnyitás napján kicsinek bizonyult. 1898 tavaszán a városi közgyűlés egyhangúan megszavazta a templom bővítésének támogatását, sőt a Szent István Társulat szintén támogatta a kezdeményezést. A korai gót stílusban épült templom összeépült az ekkor még csak földszintes rendházzal, mely pár évvel később szintén bővítésen esett át, azonban a tervezett két szint helyett csak egy valósult meg. 1950-ben a rendet feloszlatták, a rendházat 1951-ben Bajzát Imre tervei alapján alakították át tanulótthon céljára. A kármeliták a rendszerváltáskor, 1989. augusztus 28-án rendházaik közül elsőként az angyalföldit kapták vissza. A templom főbejáratának faragott kő díszítményeit fővárosi támogatás segítségével állították helyre.

**XV. Kossuth Lajos utca 1.
református templom**
stílus: art deco
tervező: Csaba Rezső, 1938-1941

A rákospalotai egyházközség új templomának megépítését heves vita előzte meg, ugyanis az első elgondolás szerint a régi templom újbóli bővítése volt az elsődleges cél. A tető megbontásakor azonban kiderült, hogy az épület olyan rossz állapotban van, hogy a bővítése szóba sem jöhet. A probléma megoldását nagyban segítette, hogy a város a gyülekezetnek ajándékozta a régi községháza telkét, mely a hívek többévi adományával és kétkezi munkájával kiegészülve biztos alapot tudott nyújtani az építkezésnek. A tervező ezzel az épületével is a magyar református templomstílus kialakítására törekedett. A lelkes, aki fiatalon Angliában tanult, angol-gót templomokról készített vázlatokkal befolyásolta a tervezőt, így a modern hatású épületen több gótikus elem is megjelenik.

IV. István út 14.

városháza

stílus: historizáló

tervező: Böhm Henrik, Hegedűs Ármin, 1899

A mai Újpest alapítólevelét 1840-ben adta ki gróf Károlyi István, a század végére pedig Magyarország harmadik legnagyobb ipari városává vált – 1907-ben városi rangot is kapott. 1898-ban pályázatot írtak ki egy új városháza tervezésére, amelyet a kor jelentős építészei közé sorolható Böhm Henrik és Hegedűs Ármin nyertek. A kivitelezés Schreiber Gyula nevéhez fűződik. 120 éve, 1899 májusában kezdődött meg az építkezés, mely 1900 nyarára el is készült. Az eklektikus szecessziós irányzatot követő épület fő oromzatán Roland vitéz szobra áll, aki a város törvényhatósági jogait hivatott jelképezni. Az átadás után ide helyezték a járásbírószékhelyet, s vele együtt a börtönt is, mely az alagsorban kapott helyet. A földszinten üzlethelyiségek sorakoztak, ezek egyike volt az a kávéház, mely Babits Mihály Újpesten játszódo, Kártyavár című regényéből ismert.

XXIII. Hősök tere 16-20.

község-háza, ma zeneiskola

stílus: historizáló

tervező: Neuschloss Kornél, 1896-1899

A soroksári község-háza épületét Neuschloss Kornél, az Állatkert tervezője tervezte neobarokk stílusban, a Hősök tere hossz-tengelyében álló barokk templomhoz való illeszkedés jegyében. Az épület lekerekített sarokrészét a fölé emelt fémkúpola hangsúlyozza. Grassalkovich út felőli homlokzatán a rizalitokat felül háromszög alakú oromzatok zárják, benne párosan elhelyezett apró padlásszellőzőkkel. Tégla burkolatú homlokzatain világos színű, vakolatból készült díszítőelemek – párkányok, lizénák, sarokkváderezés – láthatóak. 1950-ben, Soroksár Budapesthez csatolásakor az épületet általános iskolává alakították, majd az 1970-es években mellette felépült típusiskolaépülettel egy nyaktaggal összekötötték. Ma az 1995-ben alapított Galambos János Zeneiskola működik benne.

XIX. Városház tér 18-20.

városháza

stílus: historizáló

tervező: Schmahl Henrik, 1884

Egyemeletes, magastetős, szabadonálló épület az eklektika stílusjegyében épült. Főhomlokzata szimmetrikus elrendezésű. A homlokzat középső részét öttengelyes rizalittal hangsúlyozzák, ennek a földszinti részén árkádsor található ion oszlopfőekkel. Középtengelyében helyezkedik el a főbejárat. Az emelet középső három tengelyében a balusztrádos erkélytől jobbra és balra egy-egy ellipszis alakú ablak látható. A középrizalitot két oldalról kissé kiugró tornyok fogják közre, amelyek földszinti része sarokkváderezett. Az épület ünnepléyes megjelenését a középrizalit feletti manzárd tetőidom fokozza.

XX. Kossuth Lajos utca 1.

városháza

stílus: szecessziós

tervező: Böhm Henrik, Hegedűs Ármin, 1906

Erzsébet királyné tiszteletére Pesterzsébetnek nevezték el azt a Soroksári-Duna partján, Dél-Pesten elhelyezkedő városrészt, amely 1897-ben szakadt el Soroksártól és vált önálló községgé. A városháza 1905-1906 között épült Böhm Henrik és Hegedűs Ármin tervei alapján. Az épületet a második világháború idején bombatalálat érte, sérüléseit csak részben építették újjá – hiányzik az épület két jellegzetes tornya, díszes tetőburkolata és az órája. 1909 óta az épület előtt áll a Horvay János és Füredi Richárd alkotta 2,2 m magas, bronzból készített Kossuth-szobor, amely Budapest elsőként állított teljes alakos Kossuth-szobra, noha Pesterzsébet akkor még nem tartozott a fővároshoz.

VIII. Fiumei út 19.

OTI székház

stílus: art deco

tervező: Komor Marcell, Jakab Dezső, 1912-1913, 1930

Az egykor Budapest első felhőkarcolójaként emlegetett épület két ütemben épült. A Budapest Kerületi Munkásbiztosító Pénztár 1913-ban építtette meg székházát Komor Marcell és Jakab Dezső tervei szerint art deco stílusban, amit 1930-ban újabb szárnyal bővítettek ki, szintén a neves építészpáros tervei alapján. Megépült az akkor már Országos Társadalombiztosítási Intézet védjegyeként a 71 m magas, kissé túldíszített pártázattal záródó 18 szintes torony is, amely a két, különböző magasságú épületrészt elválasztotta. A bauxitbeton építőanyag korábban nem ismert hátránya, szilárdságának fokozatos csökkenése miatt 1969-ben a torony felső 5 szintjét lebontották és a hangsúlyos párkány felett lapostetőt alakítottak ki. A még ilyen csonkán is impozáns látványt nyújtó épület üvegtetővel fedett, íves előcsarnoka szintén különlegességnek számít.

VII. Wesselényi utca 73.

volt Ipartestületi Székház

stílus: historizáló

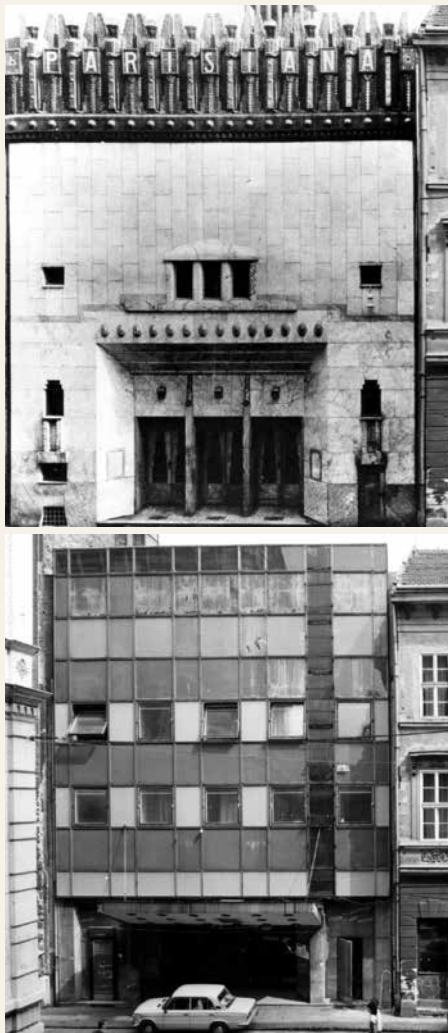
tervező: Makkoldy József, 1929

Az Erzsébetvárosban trolibusszal utazók közül már biztosan sokaknak megakadt a tekintete azon a terrakotta színű, díszes, neoklasszicista épületen, mely a Wesselényi utca 73. alatt, a Rózsa utcai megálló közelében található. Itt működött a budapesti szobafestő, címfestő, mázoló, aranyozó és fényező ipartestület, majd ez az épület lett a Festő Ipartestület Országos Szövetségének székháza, a mai MEMO - Mesterek és Módszertanok háza. Az utca építészeti kincseit pásztázó kíváncsi szemek többsége számára csak a Lack János műépítész által készített impozáns homlokzat látható, de a szerencsésebbek csodájára járhatnak az épület belsőépítészeti különlegességeinek is. Ilyen a lépcsőház Szent Lukácsot ábrázoló üvegképe, valamint az olasz reneszánsz stílusú díszterem is, mely aranyozott felületekkel, óriási tükrökkel és látványos csillárokkal kápráztatja el a rendezvényekre érkezőket.

VI. Paulay Ede utca 35.
Parisiana mulató, ma Új Színház
stílus: art deco
tervező: Lajta Béla, 1908-1909

A színház épülete Budapest szívében, az Opera és a volt Balettintézet szomszédságában áll. Az épület Lajta Béla tervei alapján 1908-1909 között épült. Kívül a geometrikusan stilizált, leegyszerűsített formák, az exkluzivitást sugalló, gazdag anyaghasználat és a keleties összhatás már az 1920-as évek art deco stílusát előlegezik meg. Zárt homlokzatát sűrke carrarai márvány borítja, felfelé világosodó tónusban. Párkányként rézdomborítással készült szárnyas kerubok sora látható, melyeken az eredeti „PARISIANA” felirat olvasható. Eredetileg mulató volt, 1921-ben Vágó László tervei szerint alakították színházzá. A későbbi egyszerűsítő átalakítások a homlokzatot és az előcsarnokot egyaránt jelentősen megváltoztatták. 1990-ben Dávid Ferenc művészettörténeti kutatásai alapján, Wágner Péter és König Tamás Ybl-díjas építészek tervei szerint magas színvonalon rekonstruálták.

XIII. Dózsa György út 152.
volt Népsház
stílus: art deco
tervező: Schoditsch Lajos és Eberling Béla, 1910-1911

Az egykori „népszálló” monumentális saroképülete a főhomlokzat és az ívesen alakított sarok felől is szimmetrikus elrendezésű. Az épület hatalmas méreteit az építész az ablakok vertikális összefogásával, a rizalitokat kiemelő nagyméretű oromfalakkal és a korra jellemző összetett tetőidommal igyekezett csökkenteni. Az utcai homlokzatok a szecessziónak megfelelő részletképzésűek, vegyes kő- és vakolat architektúrájúak. A magassíkjú ablakok vízszintes ablakosztásáig felfutó rusztikus terméskő lábazat és a vakolt architektúra összhangja jellemzi. Az emeleti szintek „E” alaprajzú beépítéssel készültek, míg az alagsor és a földszint teljes területén beépített, kisebb belső udvarok meghagyásával. A toronnyal hangsúlyozott középrizalit tengelyében áll az impozáns bejárat. A mögötte lévő díszes kapualjon és előcsarnokon át közelíthető meg a reprezentatív kialakítású, mozaikkal burkolt díszterem. Az épület a II. világháború után munkásszálló lett.

II. Fekete Sas utca 6.
tüdőbeteggondozó intézet
stílus: art deco
tervező: Almási Balogh Lóránt, 1931

A Fekete Sas utca és a Tölgyfa utca sarkán található Tüdőbeteg-gondozó Intézetet Almási Balogh Lóránt tervezte 1931-ben. Ugyan az épület mértéktartóan modern stílusú, a részletek kidolgozásán már az art déco hatása érezhető: az egyenes vonalú, nyerstégla homlokzaton WEMA-rendszerű billenő acélablakok kialakítására került sor, melyet a sarkon három függőleges ablaksáv zár, a lapostetős toronyszerű tömeg főpárkányát absztrakt kővázák díszítik. A vázszerkezetet Pécsi Eszter, az első magyar mérnöknő tervezte. Az egykori Tüdőbeteggondozó Intézet 1993 óta védett épületében ma tüdőgyógyászat, ernyőképszűrő és tüdőgondozó, bőrgyógyászat, bőr- és nemibeteg-gondozó működik.

XIII. Dévai utca 15/A
tüdőbeteggondozó intézet
stílus: art deco
tervező: ismeretlen, 1933

Az épület fennállása óta tüdőbeteg gondozóként funkcionál. A Dévai utcáról látható főhomlokzat erőteljes, hatásos homlokzatának fő elemei az emeleket összefogó ablaksorok függőleges sávjai, illetve a középső három tengely feletti oromzat. A karakteres formálást azonban ellensúlyozzák a homlokzat finom részletei, illetve az anyaghasználat, melyben a vörös téglá dominál. A finom részleteknél kiemelhetjük a sokszög alaprajzú ablakokat, melyek osztása és festése is fokozza a homlokzat részletgazdagságát. A megjelenést a téglá mellett kő- és faelemek alakítják harmonikus egésszé.

X. Maglódi út 35-51.
volt Sörgyár, majd Globus Konzervgyár
stílus: historizáló
tervező: Zimmermann, 1912-1914

A sörgyárban 1943-ig a Fővárosi Serfőző működött, ezután a Dreher Sörgyárak Zrt. tulajdonába került. A sörgyári funkciót 1958-tól a konzervgyártás vette át Globus Konzervgyárként egészen 2009-ig. Jelenleg az ipari terület jelentős hányadát nem használják és üresen áll, csak a Maglódi úti porta melletti irodaépületben folyik tevékenység. A négy utca által határolt tömb korabeli épületei differenciált tömegükkel és a funkciójukat meghazudtolóan igényes kialakításukkal festői látványt nyújtanak. A gyártelep meghatározó karakterét a vörös téглаarchitektúra adja. A gazdagon formált részletek, mint a Maglódi út felé néző épületek oromzatain lévő kő-díszítmények vagy a vörös téglaburkolatú ipari épületek közti átkötő hídon Mátyás király nagyméretű, a Zsolnay cég által készített mozaikképe, mind különleges értékei az együttesnek. Mátyás király arcképe a gyár védjegyévé vált, hiszen itt gyártották a Mátyás sört. A portaépületként funkcionált egységeket reprezentatív kerítés köti össze, a kapu melletti pillérek a gyár cégéreként szolgáló kő söröshordókkal. A terület Sörgyár utca felőli részén lévő lakóépületek is a gyárhoz tartoztak, megjelenésük – bár egyszerűbb formában – illeszkedik a gyár többi épületének stílusához.

XXI. Csepel Művek
volt Acél- és Fémművek
stílus: historizáló
tervező: ismeretlen, 1910 körül

A Csepel Művek gyár együttese az 1910-es években épült. Kezdetben, 1892-ben Weiss Bertold és Manfréd vette bérbe a területet, majd a későbbiekben Weiss Manfréd irányítása alá került a gyár. A Weiss Manfréd Acél- és Fémművek, melyet a köznyelv a Csepel Művekként ismer, Magyarország kiemelkedő nagyüzemei közé tartozott, amely az I. világháború idején egyben az Osztrák-Magyar Monarchia második legnagyobb hadiüzeme is volt. A gyár 1956-ban vette fel a Csepel Vas- és Fémművek nevet. A praktikus építésmód jellemzői megfigyelhetők az épületeken, értve ez alatt a vakolatlan téglafelületek, az öntöttvas, a fa és az acél gazdaságos használatát. A méretek takarékosága miatt gyakran merész mérnöki szerkezetek valósultak meg az épületeken. A kisváros méretű területen 14 ipari termelést szolgáló épület, csarnok, ipari kémény részesül fővárosi helyi védelemben.

IX. Soroksári út 158.
volt Fegyver- és Gázkészülékgyár
stílus: art deco
tervező: Gut Árpád és Gergely Jenő, 1913-1915

A IX. kerületben található Fegyver- és Gázkészülékgyár 1913 és 1915 között Gut Árpád és Gergely Jenő tervei alapján épült. A cég elődje a Fegyver- és Gázgyár 1891 óta működik, mint a nagy múltú magyar fegyvergyártás legrégebbi telephelye, melyet az emberek döntő többsége „Lámpuska-gyár” néven ismert. A gyár életében fellendülés figyelhető meg az 1912-es Balkáni háború ideje alatt. A négyemeletes építmény az ipari rendeltetésnek megfelelő nagy belmagassággal és nagy ablakkal épült, amelyek a finom gépgyártás fényszükségletét biztosították. A gyár, mint környezetformáló és ipartörténeti emlék, az egyik legfontosabb korai vasbeton szerkezetű ipari csarnok.

XIII. Róbert Károly körút 67.

DOMUS Áruház

stílus: modern

tervező: Lázár Antal, Reimholz Péter, 1974

1974 tavaszán adták át az ország első lakberendezési áruházát, a DOMUS Áruházat. A tervezők számára nem álltak rendelkezésre az épület tervezéséhez hazai tapasztalatok. Lázár Antal és Reimholz Péter építészek törekvése ezért nyitott volt a DOMUS-rendszer alakuló arculatát előre nem megkötő koncepció megfogalmazásakor. Ezt pedig sűrű alátámasztások nélküli tágas terekkel lehet kielégíteni. Az áruház tervezői ennek megfelelően olyan épületet álmodtak, amelynek eladóterei rugalmasan alakítható nagy terek, míg a kiszolgáló zónák, a közlekedési és információs helyiségek monolitikus egységet képeztek vasbetonból és téglából alakítva. A háromemeletes áruház valamennyi szintje lényegében hasonló elrendezésű. A határos, felfelé lépcsőző főhomlokzat kialakítása a maga idejében úttörő volt a középületek között.

VIII. Fiumei út 13.

Baleseti Kórház

stílus: modern

tervező: Gerlőczy Gedeon, Körmendy Nándor, 1936-1939

Az egykori OTI Baleseti kórház – ma Országos Baleseti és Sürgősségi Intézet – 1939-ben épült tizenegy szintes tömbje kora egyik jelentős középülete. A zöld színű burkolattal ellátott homlokzatok, az épület hosszú erkélyei, egyenletes nyílásritmusa, megemelt attikája eleganciát és nyugalmat sugall. A betegszobák középfolyosóról nyílnak, a társalgók emeletenként ismétlődő üvegfelülete ad világítást a folyosóknak is. Az épületet bauxitbeton szerkezetei miatt 1984-ben átépítették, de külső megjelenése és térszervezése alapvetően megmaradt. Az eredeti Zsolnay kerámiaburkolatot hasonló zöld színű, de nagyobb elemes homlokzatburkolatra cserélték.

XII. Böszörményi út 23-25.

polgármesteri hivatal

stílus: modern

tervező: Henny Ferenc, 1939-1940

Az eredetileg is már kerületi elöljáróság számára készült L alakú épület 1939-1940-ben épült Henny Ferenc terve alapján, Morbitzer Nándor kivitelezésében. Eredeti funkcióját megőrizte, ma is kerületi polgármesteri hivalként szolgál. A négyemeletes, lapostetős épület tömege az utca emelkedését lépcsőzéssel követi. Az épület már külsejében is jelzi középület voltát: faragott kő lábazattal szegélyezett, téglaburkolatos homlokzatain az ablakok vízszintes sávjait kő keretezés hangsúlyozza, horizontális tagolást adva a hasábszerű épülettömegnek.

XIV. Hungária körút 120-132.

Siemens irodaház

stílus: kortárs

tervező: Lázár Antal és Reimholz Péter, 1999

A Siemens Zrt. tulajdonában lévő irodaház 1999-ben, Lázár Antal és Reimholz Péter Ybl-díjas építészek tervei alapján épült, a szomszédos Nyíri István-Lauber László tervezőpáros által 1940-ben épített, szintén védett, volt telefongyári épület mellé. Annak kőburkolatát a tervezők mintegy „átemelték” az új irodaház elé épített üvegfalat alátámasztó pillérekre, látványban összekapcsolva a Hungária körúti homlokzatokat. A tömör felületek és az üvegfelületek aránya itt megfordul, jelezve a korszakváltást. Az üvegfal, s mögötte a telep koordináta-rendszerébe illeszkedő kicsit elfordított irodaház izgalmas beépítési szituációt teremt. Az előtte húzódó széles úton nagy sebességgel elhaladva a kettős homlokzati fal mozgóképes vetítövászonná válik. Üvegfalával az irodaház belesimul a térfalba, magasságával és arányaival a szomszédos épületnek visszafogott folytatása.

XI. Fehérvári út 12.

rendelőintézet

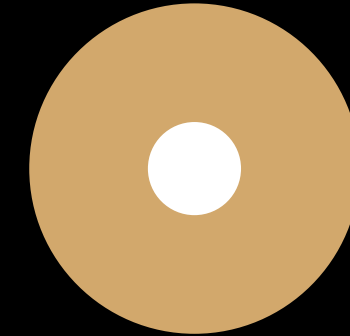
stílus: modern

tervező: Szendrői Jenő és Lévai Andor, 1948-1949

A Szent Kristóf Szakrendelő a főváros legnépesebb kerületének, Újbuda lakosságának egészségügyi alap- és szakellátásáért felelős intézménye. A központi épület 1948-1949-ben épült a Kossuth- és Ybl-díjas Szendrői Jenő és az Alpár Ignác-díjas Lévai Andor tervei alapján. A rendelőintézet monumentális homlokzata horizontális tagozódású, kő- és téglaburkolatú felületekből áll. Főhomlokzatának oszlopokra állított kőburkolatát a szalagszerűen elhelyezett ablakok váltakozó magassága és a legfelső szint hátrahúzott üvegsávját fedő, nagy kiülésű tető teszi izgalmassá, könnyeddé. Ezt a kő-üveg felületű, fekvő téglalap alakú felületet két oldalon tömör álló téglalap formájú, kissé hátrahúzott homlokzatsávok keretezik.

A fővárosi helyi védelem alatt álló épületek túlnyomó többsége lakóépület, hiszen alapvetően ezek a házak alkotnak városi szövetet, háttérrel adva a közösség által használt épületeknek. Míg középületeknél a használatból adódóan jelentős építészeti változtatások igénye ritkán merül fel, addig a lakásokkal kapcsolatban a generációnként változó funkcionális és műszaki igények újabb és újabb beavatkozásokat indukálnak a lakóépületekben. Ezért igazi kihívás a lakóépületek építészeti értékeinek védelme. Ma már mindenki szeretne a családjá igényeihez igazodó alaprajzú, gazdaságosan fűthető, hűthető, biztonságos bejárati ajtókkal, korszerű nyílászárókkal rendelkező lakásokban élni, azonban ezek a szándékok sokszor éppen az építészeti értékek fennmaradását veszélyeztetik. A védelem alatt álló lakóépületek jelentős része a XIX. XX. század fordulóján épült eklektikus vagy szecessziós stílusban. A városi paloták és bérkaszárnnyák egyaránt lehetővé tették különböző társadalmi rétegek együttélését polgári, kispolgári valamint szoba-konyhás lakások egymás mellé helyezésével. Az épületek gazdag homlokzatarchitektúrája mellett a kapualjakat, belső udvarokat is igényesen alakították.

LAKÓÉPÜLETEK

V. Sas utca 21.

lakóépület

stílus: historizáló, neoreneszánsz

tervező: ismeretlen, XIX. század eleje

A kétemeletes városi palota homlokzatát megpillantva először talán egy visszafogott, harmonikus, nyugodt épületet látunk, mely nem hivatkozik mozgalmas díszítéseivel. Közelebbről megfigyelve azonban már sejthetünk valamit a belső gazdagságból, hiszen a félköríves záródású fakapu szépen díszített, igényes munka, az első emeleti erkélyt négy míviesen faragott kőkonzol tartja, illetve az első emeleti ablakok feletti aediculás díszítmények is mind részletgazdag, finom munkáról tanúskodnak. A kapun belépve azután még több különleges építészeti részletet találunk, melyek a XIX. század változatos építőművészetének emlékét őrzik. A lépcsőfeljáró korlátja egy kovácsoltvas lámpatartóval indul, melyet szárnyas sárkány-szobor tart a kő lépcsőfokokon ülve. A kovácsoltvas korlát ilyen díszes indítása után nem csalódunk a folytatásban sem, a korlát kacskaringós indadíszítményei sűrűn fonódnak egymásba. A lépcsőház mennyezetén gazdag színvilágú, mitológiai témájú freskó található. A belső udvartól megcsodálhatjuk továbbá az első emeleti zárt folyosót, ahol a faragott fa pilaszterekkel ellátott ablakszerkezet virágcsokrokat, mitológiai alakokat ábrázoló savmaratott díszüvegeket fog közre. A színes üvegbetétek talán a legismertebb mester, Róth Miksa műhelyének munkáját dicsérik.

V. Báthory utca 8.
lakóépület
stílus: historizáló,
tervező: ismeretlen, 1896

Az épület eredetileg háromemeletes bérháznak épült, később emeletráépítéssel bővítették. Homlokzatai három utcára néznek, két utcai bejárata van. A földszint és az első emelet erőteljesen kváderezett, míg a felette lévő szintek finoman nűtozott vakolt felületet kaptak. Nyílásai egyenes záródásúak, keretezettek. A szemöldökdíszek ugyancsak egyenes záródásúak, csak a második emeleten van íves-timpanonos szemöldökdísz. A sarkokat egy-egy szintmagasítás hangsúlyozza, amelyet két szintet átfogó, párosan elhelyezett oszlopok és balusztrádos erkélyek is kiemelnek. Az eredetileg igényes épületen az emeletráépítés puritánsága jól mutatja annak utólagosságát. A belső terek, kapualj, lépcsőház, udvar részletei, gazdag díszítettsége is figyelemre méltó.

VIII. Baross utca 34.
lakóépület
stílus: historizáló
tervező: Buzzi Bódog, Kéler Napóleon, 1873-1874

Az épület feltehetően 1873-1874-ben épült Buzzi Bódog és Kéler Napóleon tervei alapján Kortsak József megrendelésére. A homlokzatok architektúrája neoreneszánsz, helyenként copf hatásokat mutat. A leglátványosabb homlokzati elemek minden bizonnyal a bejárati kapu, és a két sarokrízalit második emeleti ablaka feletti faragott kő szemöldökdíszek. A kapu szépen faragott kétszárnyú keményfa szerkezet, kovácsoltvas díszítéssel. A kapualj mennyezete római keresztboltozatos, ami toscanai oszlopokon nyugszik. Az ötrészes mennyezetet egybefüggő freskó díszíti, amit Lotz Károly és a házban élő, kevésbé ismert, ám szintén kiváló Scholtz Róbert díszítőfestő művének tartanak. A lépcsőházi korlát mívész kovácsoltvas munka, ugyanúgy, mint a függőfolyosó korlátja, valamint az ajtók és ablakok védőrácsai is, bár ez utóbbiak már hiányosak.

XXII. Kossuth Lajos utca 76.

lakóépület

stílus: historizáló

tervező: ismeretlen, 1900 körül

A XX. századfordulón Budafok hangulatos fő utcájának tekinthető Kossuth Lajos utcán található zárt sorúan épült kétszintes lakóház homlokzata eklektikus stílusú. A földszinten 2+1+2, az emeleten hat tengelyes homlokzatot díszes párkány zárja le. A középtengelyben elhelyezett egyenes záródású kapu és a felette kiülő, kovácsoltvas korlátos erkély ad hangsúlyt a szimmetrikus szerkesztésű épületnek. Az ablakok részletképzései igen gazdagok, a földszinti ablakok egyenes, az emeletiek félköríves záródásúak, különböző szemöldökpárkány díszítéssel kialakítva. A homlokzati erkélyt két íves konzol tartja, a kapu feletti zárókőben babérokoszorús szakállas férfiarc. Az utcai homlokzat további értékes eleme az oroszlánfejekkel díszített építéskori fakapu.

XXII. Kossuth Lajos utca 70.

lakóépület

stílus: historizáló

tervező: ismeretlen, 1899

Az épület a budafoki városi karakterű építészet további szép példája. A kétszintes, eklektikus homlokzatú lakóház a XIX. század végén épült. A közepén elhelyezett íves záródású kapu felett díszes zárókő, két oldalán függőleges kvádorsor található. A középrészt a tető síkjából kiálló oromzati rész zárja le, melyet egy óra díszít. A főhomlokzatot vízszintesen a tardosi vörös mészkő lábazat, az osztópárkány és az egykor díszesebb főpárkány, valamint a földszinti és emeleti ablakok könyöklőpárkánya tagolja. A függőleges osztást a homlokzat szélein, és a két-két nyílás közötti mezőkben a függőleges kvádorsor adja. A földszinti rész sávosan vakolt felületű, az emeleti homlokzat a vakolt tagozatok között díszteglával burkolt. A nyílások félköríves záródásúak, az emeleti ablakok körül vakolt, kváderezett keret látható.

XVII. Rákosszaba utca 34.

lakóépület

stílus: historizáló, neogótikus

tervező: ismeretlen, 1800-as évek vége

A „Süllyedő Kastély” néven ismert épület az 1800-as évek végén bogáti Hajdu Imre egykori táblabíró számára készült neogótikus stílusban. Az alapincézett, részben kétszintes, magastetős, egyedi megjelenésű, hagyományos szerkezetű épület mai állapotában már szinte minden stílusára utaló részletét elvesztette. A szimmetrikusan szerkesztett épület középső három tengelyében egyemeletes, oldalszárnyai pedig földszintesek. Az épület főhomlokzat irányában hosszan elnyúló tömegét mintegy aláhúzza a gótikára jellemző, csúcsíves árkádsor, mely az épület előtt végighúzódnó folyosót tartja. Korabeli fotók tanúsága szerint az épület végeit csúcsíves záródású ablakokkal övezett, verandaszerű helyiségek zárták henger formájú tornyokkal gazdagítva. A korábban összetett tetőidomot bádogból készült tetődíszek, gondosan megformált attikafalak tették még látványosabbá.

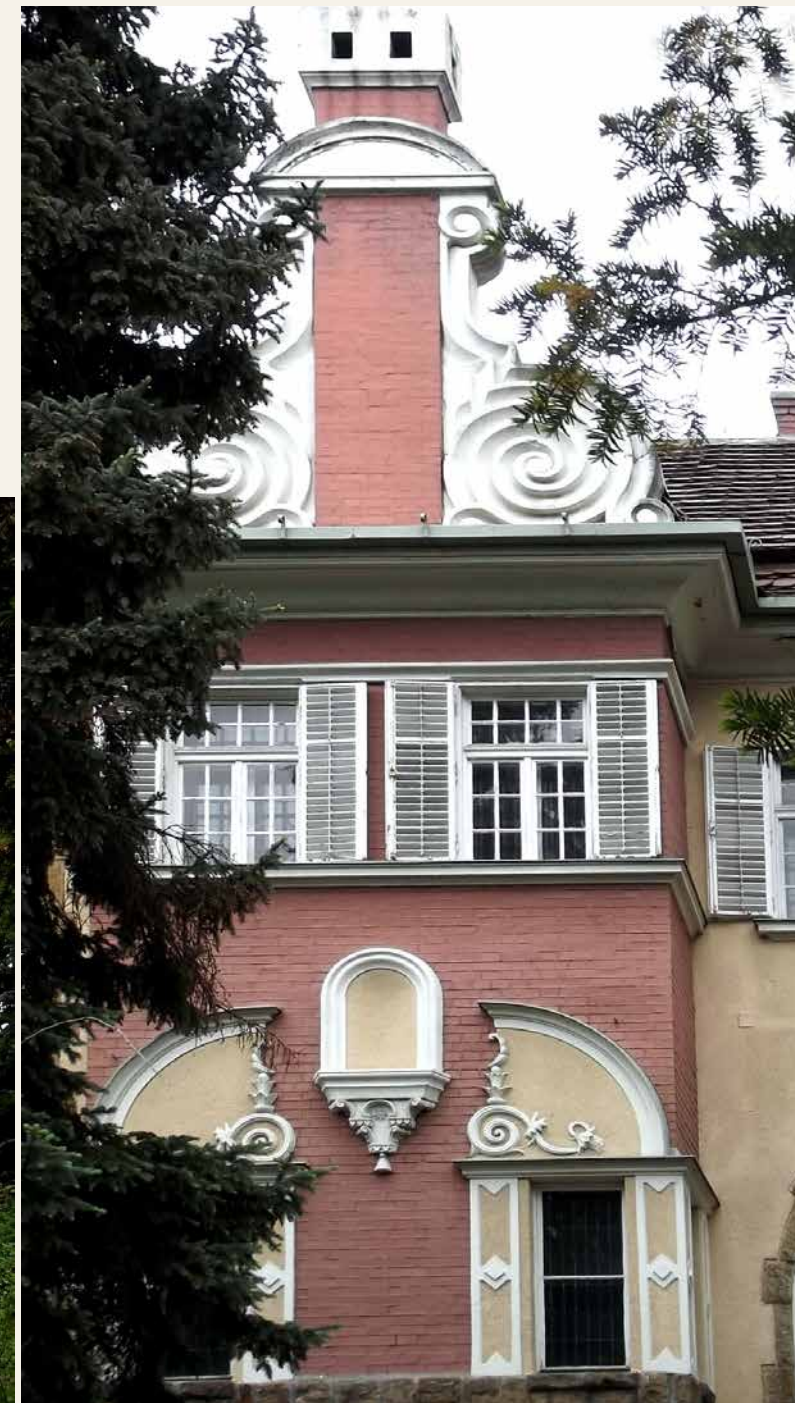
Neobarokk villák XIV. kerület

Zugló területének beépülése az 1850-es években kezdődött, először az akkor még Városerdőnek nevezett Városliget környékén, az 1842-ben épült Hermina kápolnáról elnevezett Hermina út és a mai Ajtósi Dürer sor mentén. Később a Thököly út és az Erzsébet királyné útja épült ki, majd fokozatosan a Rákos patakig, sőt azon túl, a Körvasútig terjedt ki Zugló villanegyede. Először nyaralók épültek a területen a módos pesti polgárság számára, de hamarosan egyre többen költöztek ki egész évre az új kertvárosba. Már nemcsak egy lakásos, hanem több lakásos bérvillák is megjelentek, amelyek stílusa a romantikától az eklektikán és a szecesszióig át a modernig terjedt. Meglehetősen sok neobarokk villát is találunk Zuglóban, a századforduló körüli és a két világháború közötti időszakból egyaránt. A tehetősebb polgárok körében népszerű stílust gazdagon díszített homlokzatok jellemzik. Jellemző példái a XIV. Ilka utca 56., a Laky Adolf utca 3. és a Jávor utca 5A.

II. Borbolya utca 4. lakóépület stílus: neobarokk tervező: Jakab Dezső, Sós Aladár, 1929

A neobarokk elemekkel gazdagított eklektikus villaépület 1929-ben épült Jakab Dezső és Sós Aladár tervei alapján. Az alagsor, magasföld-szint, emelet és tetőtérbeépítéses lakóépület. Mozgalmas tömege az utca felé aszimmetrikus kialakítású, míg a kilátás felé néző déli homlokzatára a szimmetria jellemző. A középtengelyben félköríves alaprajzú árkaos loggia áll, amely a kertből a teraszra vezető íves karú lépcsőn érhető el. A loggia teteje egyben az első emelet terasza. Megjelenésének legmarkánsabb eleme a főhomlokzat oldalirányú volutás tetődísz, amely a közrefogott kéménytesttel oromzatot képez. A zsalugáteres ablakok délies hangulatot kölcsönöznek az épületnek.

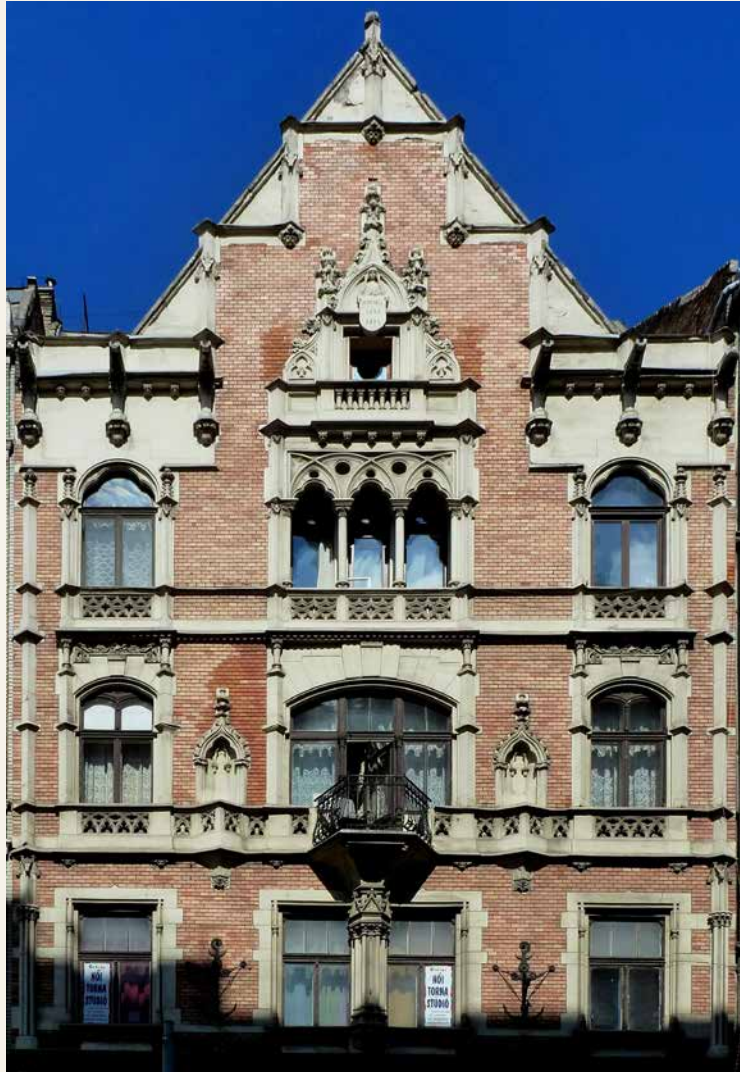

V. Kossuth Lajos utca 12.

lakóépület

stílus: historizáló, neogótikus

tervező: Bartunek Ferenc, Vágó László, 1897

A keskeny telken álló négyemeletes épület Bartunek Ferenc és Vágó (Weinberger) László tervei szerint épült 1897-ben „Késmárky és Illés Áruháza” céljára. Ezzel egyidőben készítette a Wertheim és Tsa. cég a ház gótizáló liftjét. Később lakóépületté alakították át. A kétszintes, klasszicizáló portált 1925-ben építették Menyhért Miklós tervei szerint. Az épület alsó és felső része bár teljesen más stílust képvisel, mégis harmonikus összképet eredményez. A felső három szint klinker burkolatú homlokzatát gótizáló, mérműves osztó- és könyöklőpárkányok valamint fülkék tagolják, a középtengelyben elhelyezett harmadik emeleti erkéllyel és negyedik emeleti loggiával. A földszintet és az I. emeletet az épület egészétől elütő, de rendkívül elegáns portál fogja össze, lapos, vájatolt ión pilaszterekkel keretezve a két szélső tengelyt, a kapu és a boltajtó nyílásait.

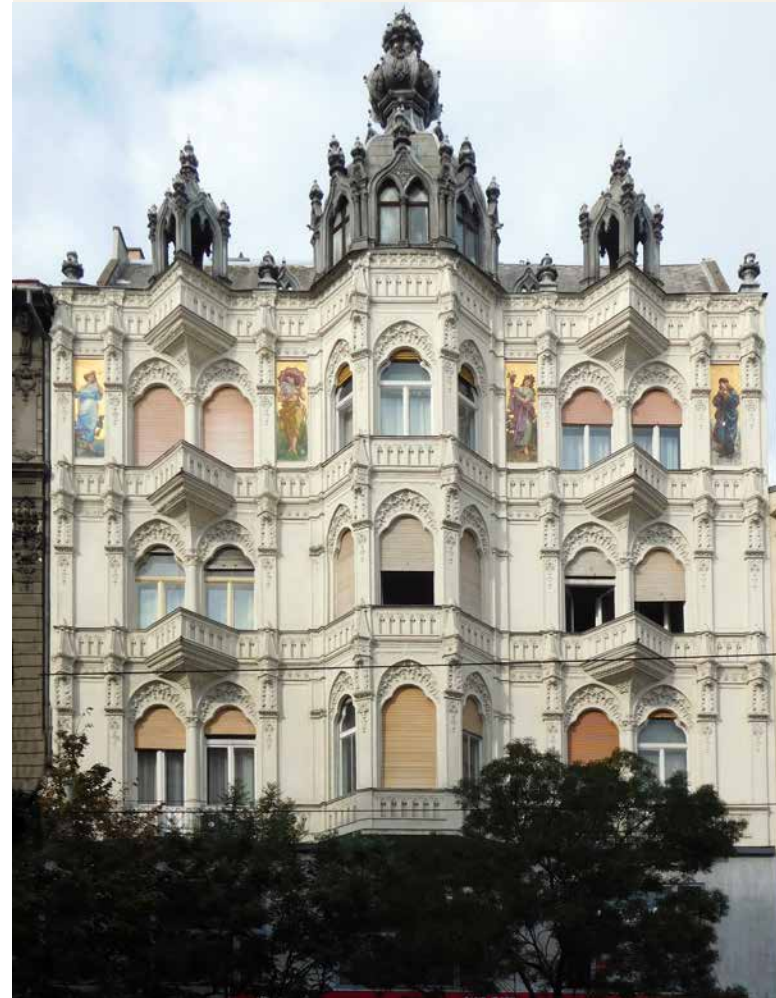
V. Károly körút 14.

lakóépület

stílus: historizáló, szecessziós

tervező: ismeretlen, 1897 körül

A négyemeletes lakó- és üzletházat Szevera Károly építtette 1897 körül. Tervezője nem ismert, de az alkalmazott historizáló-szecessziós architektúra alapján feltételezhető, hogy a késői historizmusban induló, majd a szecesszióban alkotó művész, Körössy Albert lehetett. A később teljesen átépített két alsó szint fölött gótikus és moreszk elemekből alakított emelet sorok húzódnak. A homlokzatot vízszintesen szintenként végigfutó gótikus jellegű mellvédmezők osztják és legfelül zárják le. Az épületet három rokokó ízü kupola koronázza. A középtengelyben zárterkélyek, a felső két emeleten átlósan vágott négyzet alaprajzú erkélyek láthatók. A legfelső szinten négy nagyméretű, a négy évszakot jelképező nőalakos mozaik díszíti a homlokzatot. A belső a külsőtől a szecessziós részletek bőséges alkalmazásával tér el.

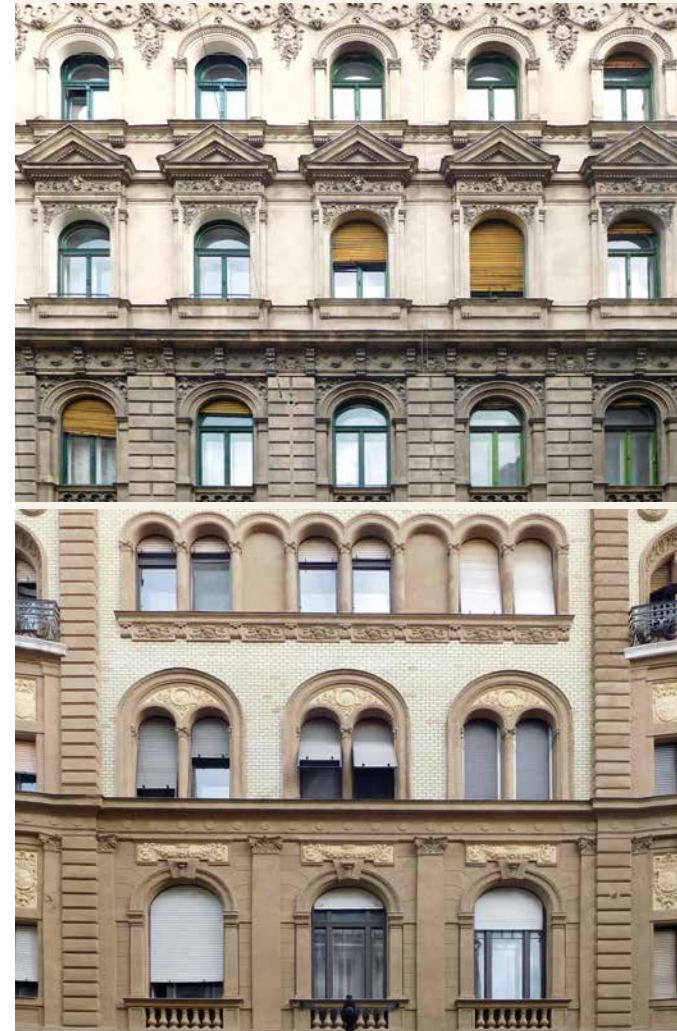
VII. Rákóczi út 10.
lakóépület
stílus: historizáló
tervező: ismeretlen, 1898

Az ötszintes lakóház a Dohány utca - Síp utca - Rákóczi út által határolt keskeny, zárt sorban beépített tömböt lezáró épület. Az eredetileg kétszintes épületet az I. világháború után további két szinttel egészítették ki, majd tíz évvel később még egy emeletet építettek rá. A periodikus építkezés lenyomataként az épület karakterét legfőképpen vízszintes irányú tagolás és az ezáltal kialakult „sávosság” határozza meg. Az összességében eklektikus képet festő épület utcafrontjai közül építészeti formálását tekintve kiemelkedő a Síp utcai szakasz. A rövid homlokzat architektonikus elemekkel gazdagon díszített, a második emeletén balusztrádos, konzolosan kinyúló erkély található, a második és harmadik emeletet páros oszlopok kötik össze a fejezetüknél golyvás párkánymegoldással. A kompozíciót neobarokk tetőablakkal kialakított tetőfelépítmény zárja le.

Eklektikus homlokzatok
VIII. kerület, Palotanegyed

A Pest városát körülvevő középkori városfalat, amely mentén a későbbi Kiskörút kiépült, a XVIII.-XIX. század fordulóján lebontották. Az addig külvárosnak számító környező városnegyedek közül elsőként a Józsefváros beépítése indult meg, ahol a mai Rákóczi tér környékén agyagbánya és téglágetető is működött. A Nemzeti Múzeum felépülése (1837-1846) után a városrész kedvelté vált az arisztokrácia körében. A XIX. század második felében egymás után épültek meg az elegáns főúri paloták, neves építőművészek, köztük Ybl Miklós tervei alapján. Ezért kapta a terület a „Mágnásfertály” becenevet, majd később a „Palotanegyed” elnevezést, amely ma már a teljes Belső-Józsefvárost jelöli. Az egykori palotákon kívül sok bérház is igen magas építészeti színvonalon épült itt meg, a gazdagon díszített homlokzatokon kívül a kapualjak, lépcsőházak, a belső udvarok is tartogatnak figyelemre méltó részleteket. Ilyen épületek például a fővárosi védetség alatt álló VIII. Baross utca 34. és 36., valamint a Bródy Sándor utca 13. és 30/B.

**XI. Minerva utca 3.
lakóépület**
stílus: historizáló
tervező: ismeretlen, 1907

A dekoratív, nagyméretű villaépület a Pipacs és a Minerva utca sarkán áll. A villa tömegformálása tagolt, a homlokzati síkok dinamikusan váltakoznak. Az épület sarkát torony ékesíti, magastetős fedéssel, bádog csúcsdísszel. A torony első emeleti részén előreugró zárterkély látható, a tetőszinten pedig fakonzolokra ültetett, kiugró ablaksor. Az alsó két szintet, valamint a kerítést terméskő díszíti. A felső két szint vakolt, mely mentes az eklektikára jellemző ablakkeretezésektől. A villa karakterét a mozgalmas tömegformálás, a díszes torony és a kő alkalmazása adja. Jellegzetes íves megoldású, terméskő-acélrács kerítése határolja el az utcától.

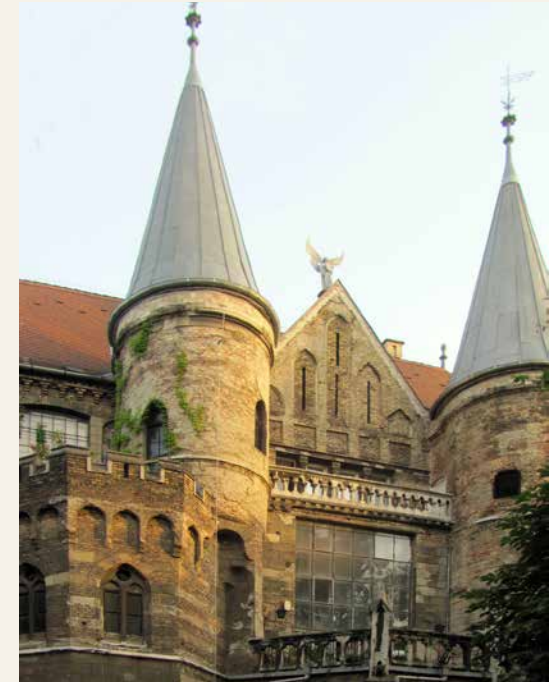
**XIV. Abonyi utca 31.
lakóépület**
stílus: historizáló
tervező: Kerekes Antal, 1897

A kétemeletes, historizáló lakóépületet Kerekes Antal tervezte 1897-ben, aszimmetrikusan elhelyezett toronnyal, 45 fokban levágott, bővített sarokkal. A homlokzat övpárkánnyal osztott. A nyíláskeretezések díszesek, az emeleteken függőlegesen összefogottak. A főhomlokzat a torony axisáig lépcsőzik előre, mely a legdíszesebb része a homlokzatnak. A torony melletti épületrész kétszintes, köríves erkéllyel fordul át a sarkon. Az erkélyeket oszlopok díszítik. Az épület értékét sajátos hangulata adja, mellyel az utcakép érdekes színfoltjává válik.

**XIV. Zichy Géza utca 10.
műteremház, ma lakóépület**
stílus: historizáló
tervező: Gyalus László, 1903

Az épület László Fülöp udvari festőművész műteremházaként épült Gyalus László műépítész tervei szerint. Az építkezés a homlokzaton látható évszám alapján 1903-ban fejeződött be. A ház háromszintes, romantikus, neoromán, illetve neogótikus stílusjegyeket viselő, lovagvárszerű, igen látványos műteremház-palota. Funkciójukból következően a nagy üvegfelületű műtermek északi tájolásúak. A villa mozgalmas tömegét meredek tetősíkok, tornyok, teraszok és számos kisebb építészeti, képzőművészeti díszítőmotívum tagolják. Az épületben a kor számos technikai újítását alkalmazták, melyek közül igen sok máig megmaradt, ilyen például a külön rendszerű levegő- és padlófűtés, vagy az elektromos konyhai étellift. A földszinten pazar fogadószintet alakítottak ki, reprezentatív szalonnal, az emeleten kapott helyet a művész és családjának lakosztálya, valamint a műtermek.

**XVI. Hungária körút 151.
lakóépület**
stílus: szecessziós
tervező: Cséti István, 1923

A szecesszió népies irányzatához tartozó egyemeletes villalakást 1923-ban Cséti István tervezte és építette meg saját maga számára. A terméskő labazaton ülő vakolt homlokzatokat összetett tetőformák, hangsúlyos csonkakontyok és oromzatok zárják, az emeleten téglabetétekkel összefogott ablaksorokkal, fa sarokablakokkal, a földszinten műkő keretezésű, számárhátíves ablakokkal. Az egykori melléképület földszintjén kocsiszín, emeletén a személyzet szállása volt. A két épület közé ékelődött lapos tetős építmény – a lépcsőházat tartalmazó nyaktag – jóval később épült, amikor a főépület emeletén és földszintjén egy-egy különálló lakást hoztak létre. A kerítés is a villa stílusában épült, terméskő labazattal, műkő fedlapokkal és pillérszűcsokkal, a pillérek közt nyílmintás acél kerítésmezőkkel.

**Svájci stílusú villák
II., XII. kerület**

A gazdag arisztokraták körében évszázadokra visszanyúló hagyomány, hogy városi palotáikon kívül vidéki birtokaikon építettek nyaralóhelyet, ahol a zsúfolt városból kiszabadulva a nyarat töltötték. Később a módosabb polgárok is átvették ezt a szokást, a város környéki kirándulóhelyeken nyaralók, kúriák épültek. A Zugliget XVIII. század végi épületei közül kettő maradt meg, míg az 1800-as évek közepétől már nagy számban épült budai hegyvidéki villák jelentős része ma is látható. A korábban kedvelt klasszicista és romantikus stílust a nyaralóknál az 1850-es évektől felváltotta az úgynevezett „svájci stílus”, amelyet a faszerkezet, lombfűrészelt díszítésű fatornác, illetve faoromzat jellemez. A svájci stílus jellemző példái a II. Kuruclesi út 12/A, a XII. Árnyas út 40. és a Janka út 6/B.

V. Báthory utca 7.

lakóépület

stílus: historizáló, szecessziós

tervező: Révész Sámuel, Kollár József, 1905 körül

A Lipótvárosban található lakóépület Révész Sámuel és Kollár József tervei alapján épült meg a XX. század elején. A négyemeletes saroképület homlokzatait két szintet összefogó oszlopok, csipkeszerűen áttört erkélykorlátok, pártázatos attika díszíti. Itt elsősorban a századfordulón előszeretettel alkalmazott szecessziós stílusjegyek jelennek meg, de az épület egyes részein, főként az épületbelsőben feltűnnek a neogótikus elemek is, mint például az összetett formájú, mérműves, kő lépcsőházi korlát. Építészeti értékei közül kiemelhetjük az öntöttvas- és kovácsoltvas elemekből készült kaput és a keresztboltozatos kapualjat. Említésre méltó még maga a reprezentatív kialakítású lépcsőházhoz kapcsolódó öntöttvas pálcákkal díszített műmárvány korlát, az udvari loggiák kovácsoltvas korlátjai és a díszes ajtók.

V. Falk Miksa utca 13.

lakóépület

stílus: szecessziós

tervező: Fodor Gyula, 1909

A hatemeletes szecessziós stílusú lakóépület 1909-ben épült Fodor Gyula tervei alapján a Falk Miksa és a Balaton utca sarkán. Az épületet eredetileg bérpalotának építették Balla Henrik részére, így nem meglepő, hogy a felsőbb szinteken „nagypolgári” igényeket kielégítő, reprezentatív lakások kerültek kialakításra. A hullámzó homlokzatok az épület sarkán toronyszerű zárterkélysorral, középen összetett vonalú oromzattal törnek a magasba. A bejárati kaput és a lépcsőházat színes ólomüveglakok díszítik. A lépcsőket ritkán alkalmazott megoldásként felül is lépcsős vonalú fémkorlátok kísérik. Figyelemre méltó a lépcsőház fekete-fehér, geometrikus mintázatú kő padlóburkolata és a domborított fémlemezről készült díszítés. Az épület tágas belső udvarát három oldalon oszlopnyalábokkal alátámasztott folyosók határolják.

V. Kossuth Lajos utca 17.
lakóépület
stílus: szecessziós
tervező: Czenner Gyula, Flamm Miksa, 1902

Az ötemeletes saroképület Czenner Gyula és Flamm Miksa tervei alapján épült 1902-ben szecessziós stílusban. 1969-ben az első- és második emeletet üvegfallal határolt irodákká alakították, míg a földszinten üzletek működnek. Az épület homlokzatán az eklektikus és a szecessziós elemek keverednek egymással. A negyedek emeleti ablakközökben megfigyelhetők a bécsi szecesszióra jellemző színezett, allegorikus domborművek, melyek színükkel és formájukkal az ott lakók és az arra járó emberek pillantását is odavonzzák. A felső szinteken kisebbek az ablakok, a köztük lévő homlokzatrészekon mélyített faltükrökkel, parapetmezőkkel és tetőig futó vakolatdíszes lizénákkal. Az épület egészében is a bécsi szecesszió hatását tükrözi.

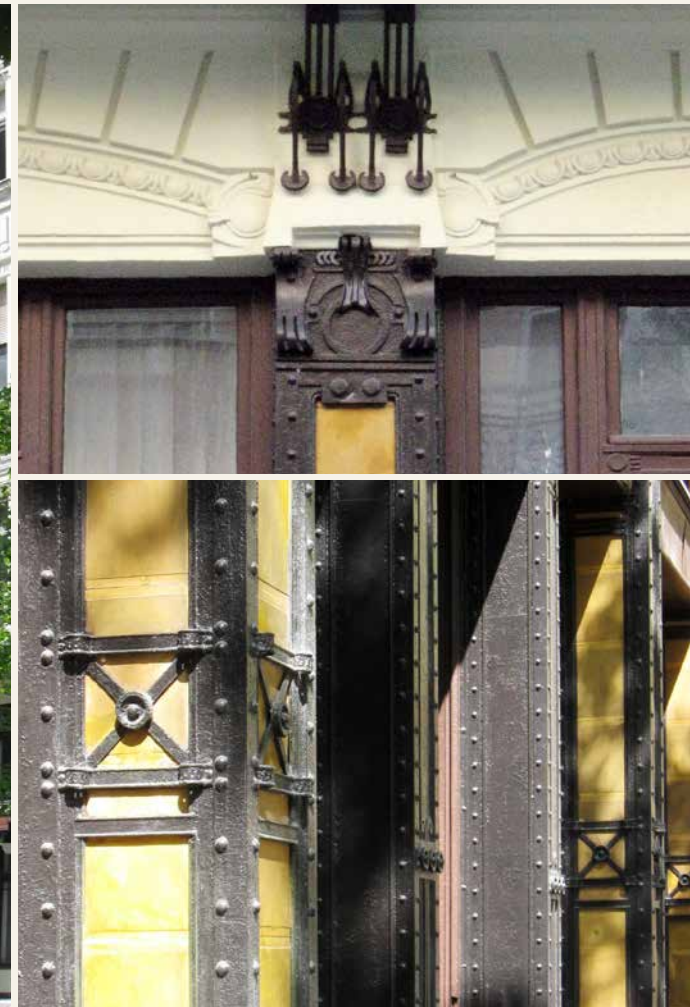

X. Martinovics tér 4.
lakóépület
stílus: szecessziós
tervező: Schöntheil Richárd, 1911

A ma Budapest szinte mértani középpontjában álló, szecessziós stílusú lakó- és bérházat a tervező – Schöntheil Richard – saját részére építette. A földszinten galériás üzlethelyiségek találhatók. Az épület középső tengelye mozgalmas kialakítású, az első és második emeleten nyitott erkélyek, a harmadik és negyedik emeleten zárt erkélyek láthatók. A 3. és 4. szinten élő építész kétszintes lakásában saját belső lépcső bújjik meg. A homlokzati síkból kiugró fémszerkezetű zárterkély, valamint a földszinti kapu a szecesszióra jellemző ornamentikus motívumok alkalmazásával készült.

V. Hold utca 6.
lakóépület
stílus: szecessziós
tervező: Kármán Géza Aladár, Ullmann Gyula, 1900-1901

A Kármán Géza Aladár és Ullmann Gyula által tervezett, szecessziós stílusú épület 1900 és 1901 között épült a belváros frekventált részén. Az ötemeletes épület alsó két szintjén üzletek, míg a felsőbb szinteken a lakások kapnak helyet. A belső terek az üzletportálok sorába integrált kapun keresztül közelíthetők meg. A függőlegesen több szintet átfogó pilaszterekkel tagolt homlokzaton a szecessziós építészetben előszeretettel alkalmazott fémszerkezetek több helyen megjelennek (két alsó szint pillérei, erkélykorlátok, felső szint üvegteteje), szerkezeti és egyben dekorációs szerepet is betöltenek. Az udvari homlokzatokat a függőfolyosók kovácsoltvas korlátai és a lépcsőházat záró, sűrű osztású fém-üveg szerkezet teszi különlegessé. Egyes részleteiben az épület a bécsi szecessziós építészet hatását tükrözi.

**V. Honvéd utca 3.
lakóépület**
stílus: szecessziós
tervező: Vidor Emil, 1903

A szecesszió páratlanul gazdag formakincsét felvonultató épület dr. Bedő Béla megrendelésére épült, aki foglalkozását tekintve többek között jogász, író, műgyűjtő, Afrika-utazó, Liptó vármegye főszolgabírája, az Uránia Tudományos Színház társigazgatója és mindezek mellett gazdag gyár-tulajdonos is volt. Az illusztris építtető értett a legfrissebb művészeti áramlatokhoz, valószínűleg így esett választása tervezőként Vidor Emilre, a Németországban tanult, de a francia és belga legújabb építészet is jól ismerő tervezőre, a hazai szecesszió méltán elismert építészére. A mozgalmas homlokzatú épület utcai szárnyában nagyobb, közel 300 m²-es lakások, míg a hátsó szárnyakban a kiszolgáló személyzet lakhelyein kívül kisebb méretű legénylakások is helyet kaptak. Az épület értéke és különlegessége a minden részletre kiterjedő, egységes, komplex építészeti rendszerben rejlik. A színes üvegablakoktól kezdve, a lépcsőház minden emeletén más fejezetű csavart oszlopain keresztül, a Zsolnay mázas kerámia épületdíszekig megannyi apró részlet teszi teljessé az alkotást. A tervező a tulajdonos első emeleti lakásának teljes berendezését is saját maga tervezte, illeszkedve az épület többi részéhez. A kivitelezés iparművészeti igényességgel készült, így a minőségi anyagokat felvonultató kőfaragványok, asztalos-, lakatos-, bádogos munkák és a színes ólomüvegablakok a kor kiváló mesterembereinek keze munkáját dicsérik. Az épület földszintjén ma a Magyar Szecesszió Háza működik, felhívva a figyelmet a korszak nagyszerű bútoraira, berendezési tárgyaira.

V. Bécsi utca 1-3.
lakóépület
stílus: art deco
tervező: Vágfalvi Quittner Zsigmond, 1910-1912

Az art deco stílusú épület Vágfalvi Quittner Zsigmond tervei alapján épült az I. világháború előtti években. Eredetileg a hatemeletes épület a császári és királyi szabad biztosítótársaság, az úgynevezett Phönix társaság részére készült. Jelenleg társasházként funkcionál, melynek földszintjén üzletek, az első emeleten irodák, a felsőbb szinteken pedig lakások találhatók. A lakóépület homlokzata szobrokkal és domborművekkel díszített. A II. világháború során bekövetkező pusztítás sajnos ezt az épületet sem kerülte el, így a társasház tornyán található szimbolikus Phönix madár ebben az időben megsemmisült. A legfelső szint timpanonos kialakítású, melyben műteremlakás található. A reprezentatív kapualjak műves fémkapukkal és márványburkolattal, illetve csiszolt üveg ajtódíszítéssel vannak ellátva, még szebbé és különlegesebbé varázsolva az épületet.

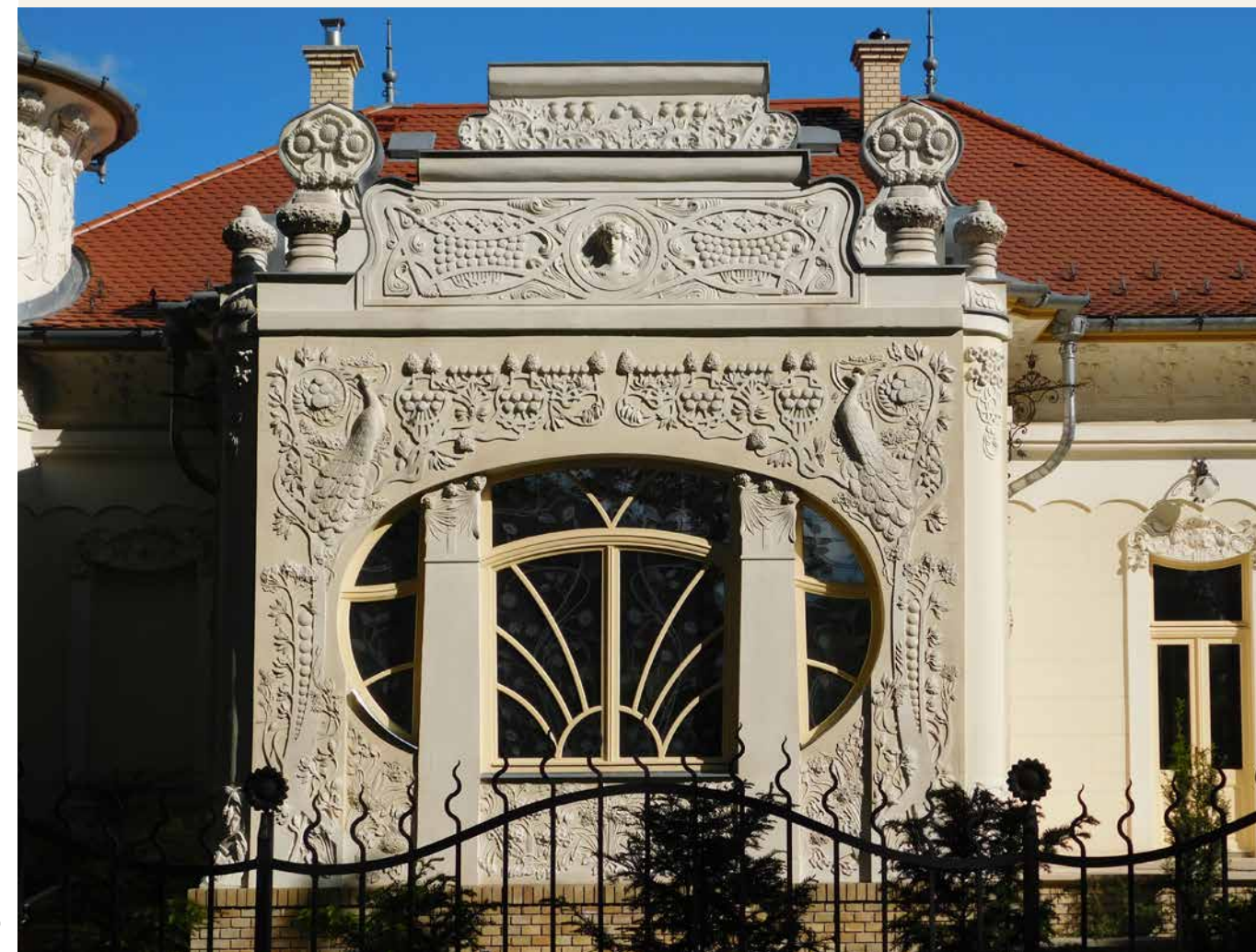
V. Vitkovics Mihály utca 9.
lakóépület
stílus: art deco
tervező: Löllbach Kálmán, 1910

A lakóépület art deco stílusban épült 1910-ben Löllbach Kármán tervei alapján. Alsó három szintjén irodák, míg a felső három szinten lakások találhatók. A több színben pompázó homlokzaton megfigyelhetők az art decora jellemző stílusjegyek, a visszafogott díszítés. A lábazat és a kapu három szintet átfogó kékes-szürke burkolóeleme Oetl öntvény. A kapualjból egy széles lépcsőn keresztül juthatunk el a magasföldszintig, ahonnan a főlépcsőház indul és az épület belső udvarát is innen lehet megközelíteni. Az udvart emeletenként U alakban függőfolyosó szegélyezi. Az épület megőrizte eredeti megjelenését, különleges stílusával környezetének egyedi színfoltja.

XVI. Májusfa utca 5.
lakóépület
stílus: szecessziós
tervező: Paulheim József, 1905

A XVI. kerületben a Májusfa és a Koronafürt utca sarkán áll a Dozzi-villa, Mátyásföld talán legszebb szecessziós villája. A ház építtetője Dozzi József olasz szalámigyáros volt, aki családjá számára készítette nyaralónak. Ebben az időben Mátyásföld a budapesti arisztokrácia, illetve a gazdag polgári családok nyaralóövezetének számított. Az épület szecessziós stílusban épült, de nem a megszokott „magyar szecessziós” stílusjegyeket tükrözi, hanem inkább egyfajta nyugat-európai stílust. Egyedülálló, szőnyegszerű ornamentikájú homlokzatain visszatérő elemként figyelhető meg a napraforgó növénymotívum a homlokzaton valamint a kerítésen, továbbá páva gipszdszék is ékesítik a gazdagon díszített villát. A lant formájú ablakok homokfúvott növény ornamentikával még egyedibbé varázsolják az épületet. A villa teljes körű felújítása 2012 és 2015 között zajlott.

VI. Eötvös utca 29.

lakóépület

stílus: art deco

tervező: Málnai Béla, Haász Gyula, 1909-1911

Az ötemeletes lakóépület Málnai Béla és Haász Gyula tervei alapján épült az I. világháborút megelőző években. Építészeti értékei közül említésre méltóak a homlokzati síkból előreugró nyílások, a gondosan kialakított és megmunkált előtetők és az acélszerkezetű portálok. A klinker burkolatú épületet a franciaerkélyekkel övezett, fehér vakolatú cour d'honneur, illetve az öt szinten végigfutó okkersárga sarokerkélyek teszik egyedivé. A köríves lépcsővel induló lépcsőház érdekessége a visszafogott díszítésű fém lépcsőkorlát. A különleges alaprajzú lakóépület finom részletei és modernbe hajló utcai homlokzata révén budapesti viszonylatban is kiemelkedő.

XIII. Váci út 28.

lakóépület

stílus: art deco

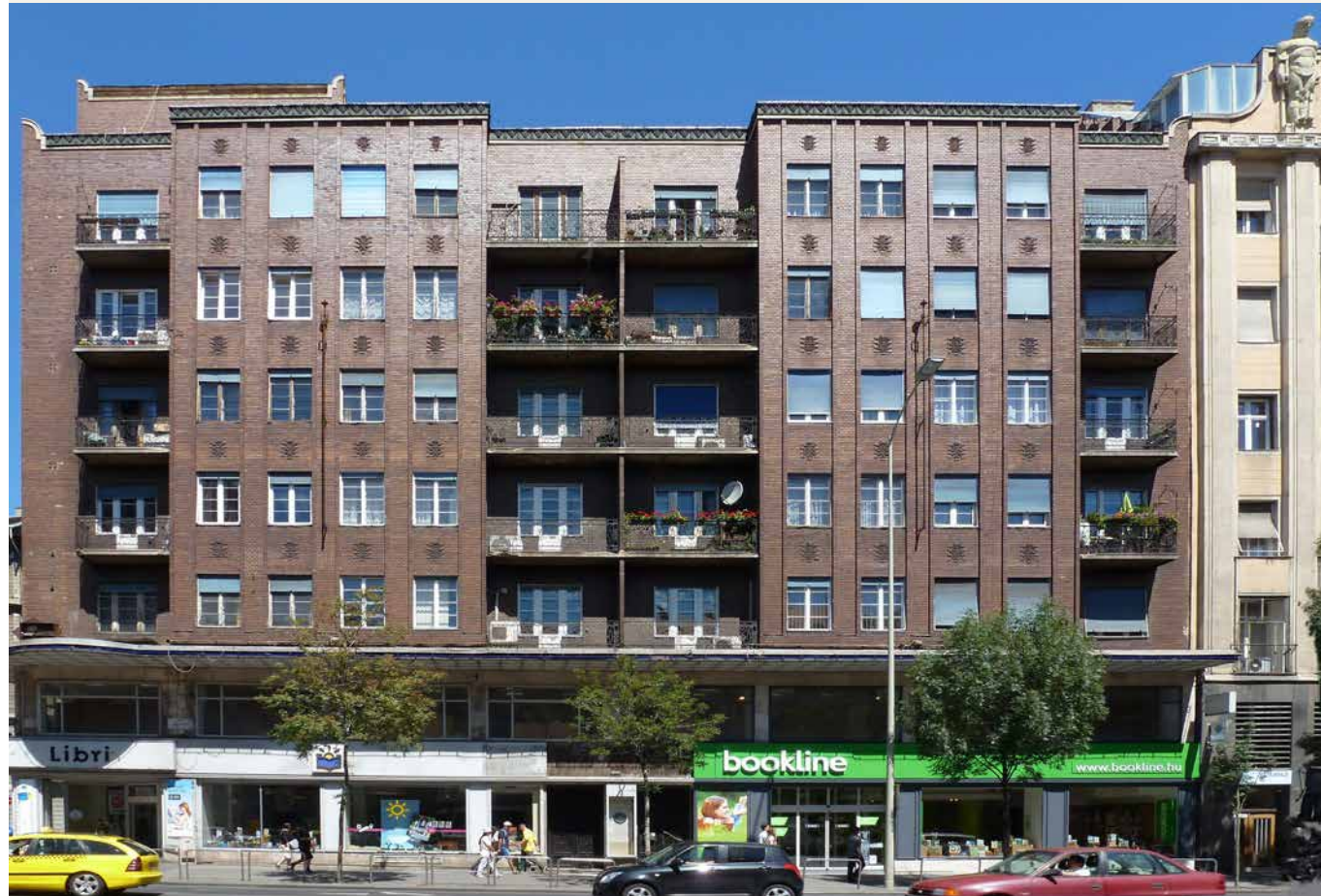
tervező: ismeretlen, -

Az 1890 körül épült ötemeletes saroképület két utcai homlokzata igen részletgazdag és mozgalmas. Nyílásrendszerét többszintes bordákkal elválasztott sorolt hármaskörök határozzák meg. A bordák vertikális jelleget kölcsönöznek a homlokzatnak. A 3. szinten tömör mellvédű, a 4. szinten kovácsoltvas korláttal készült erkélyeket láthatunk. Az 5. szint felett osztopárkány fut körbe, felette a nyílások közötti falmezőt kazettás jellegű mázas kerámia díszítőelemek borítják. A rizalitot klinkertégla burkolat gazdagítja, a Balzac utcát díszes, eresztől magasodó íves-csúcsos oromzat zárja. Az alsó két szintet kváderezett pilaszterek tagolják, melyek volutás fejezete támasztja alá az erkélyeket és a rizalitokat. A 2. szinten tömör mellvédű sarokerkély hangsúlyozza a homlokzat átfordulását. A 3-5. szinten nutázott homlokzatvakolat készült.

VII. Rákóczi út 12/A, B
lakóépület
 stílus: modern
 tervező: Wälder Gyula, 1936-1937

Az épület tömegformáját, homlokzati tagolását és nyíláski-
 osztását a belső funkcionális igények határozzák meg.
 A kereskedelmi funkciókat ellátó földszinti és első emeleti
 sávban a pillérek között teljes felületen üvegezett nyílászárók
 kerültek kialakításra. Az üzletsávot a Rákóczi és Síp utcai
 oldalakon hangsúlyos előtető zárja le. A további lakószintek
 klinkertégla burkolatúak, ritmusos nyíláskiosztással. Az
 előre ugratott homlokzati szakaszokat konzolos erkélyek
 kötik össze, illetve zárják le. A felső párkánysávon absztrakt
 díszítőmotívum fut végig, a sarkokon egy-egy téglapártázati
 elem jelenik meg. Az épület a Rákóczi út felől közelíthető
 meg. A bejárat előtér márvány falburkolata, egyedi mennye-
 zeti kialakítása, és letisztult térszervezése igen elegáns.

VII. Rákóczi út 16.
lakóépület
 stílus: modern
 tervező: Málík József, 1937

Az épület a Singer Varrógép Rt. részére épült 1937-ben
 Málík József tervei alapján. Alaprajzi elrendezése fogatolt,
 a lakások két nagyobb méretű bevilágító udvar köré szerve-
 zettek. Két utcafronti homlokzattal rendelkezik. A Rákóczi
 úti homlokzata letisztult, egyszerű, geometrikus formákat
 alkalmazó, ritmusos ablakkiosztású, köburkolatos síkhom-
 lokzat. A középső mező hármaskiosztású ablakai szalagke-
 rettel és hangsúlyos párkánnyal összekapcsoltak, így
 optikailag vízszintes tagoló elemekként működnek. Dohány
 utcai homlokzata téglaburkolatos, a felső szintek közép-
 tengelyében zárt- és konzolos erkélyekkel tagolt. Az épület
 bejárat előtere elegáns, a falakat és a padlót vörös és fehér
 színű márványburkolat borítja. A lépcsőtér üvegberakásos
 kupola-felülvilágítón keresztül kap fényt.

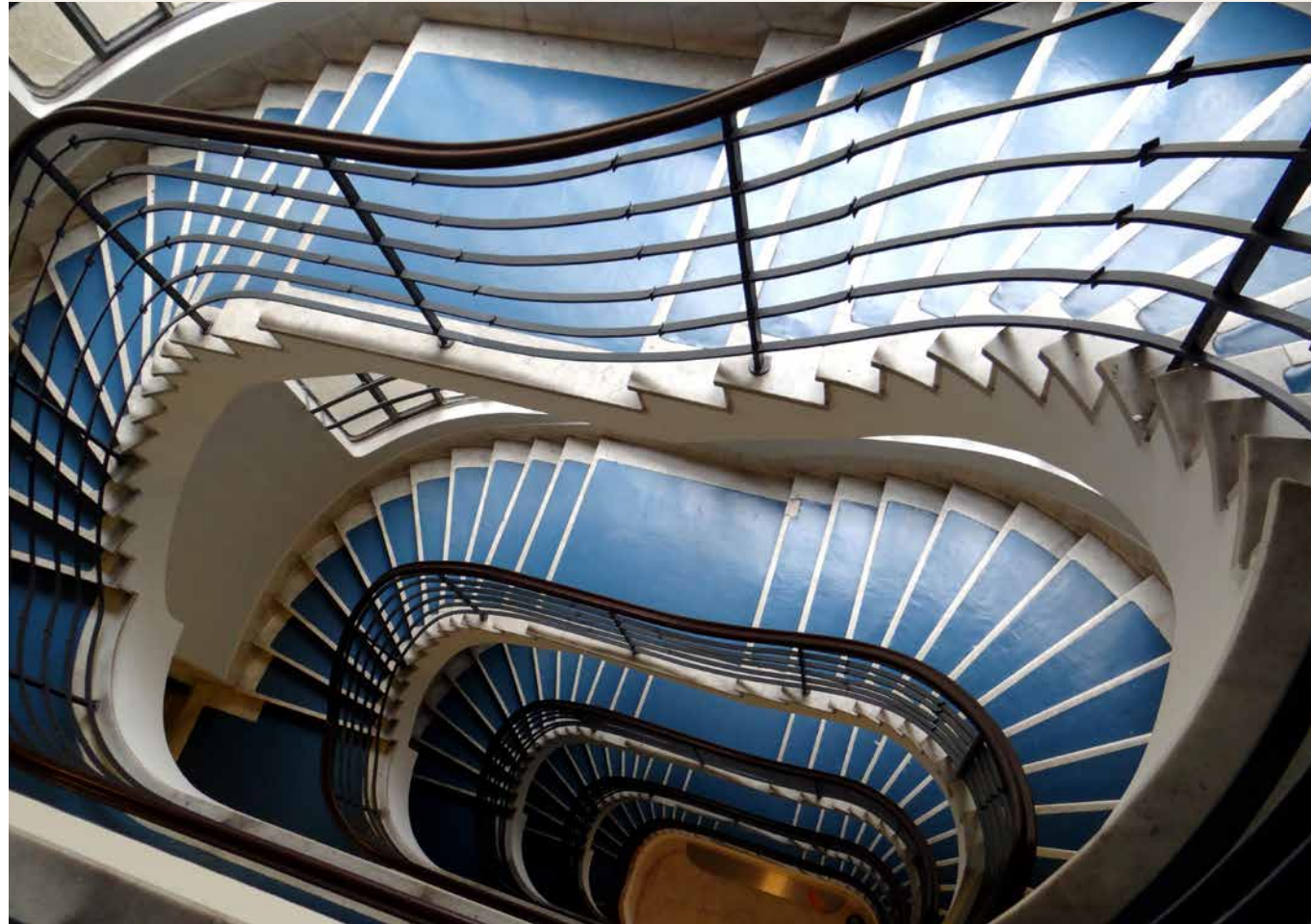
XIII. Pozsonyi út 38-42.

lakóépület

stílus: modern

tervező: Hofstätter Béla, Domány Ferenc, 1936

A modern stílusú luxusbérház-együttes két épülettömbből áll. A Pozsonyi út 38-40. ötemeletes, lapostetős sarokbérház, két belső udvarral. Duna-parti homlokzata mészkő burkolatú, a Pozsonyi úti oldal a földszint kivételével vakolt. A tágas előcsarnokot teljes magasságban márvánnyal borították. A luxust fokozza az art deco stílusú falióra, lámpa és fűtőtest. A lépcsők márvány burkolatúak, felületüket kék gumiszőnyeg borítja. Mindkét lépcsőházból fel lehet jutni a tetőkertra, ahol 1936-ban öltözőket és zuhanyzókat is kialakítottak. A tetőterasz a II. világháborúban megsérült. A Pozsonyi út 42-es számú bérház szintén ötemeletes és lapostetős, középen egy bejáratral. H alaprajzú. A lépcső az összekötő szárnyban van, kétoldalt üvegezett. A Duna-parti homlokzat itt is mészkő burkolatú, a Pozsonyi úti oldal az első emelettől vakolt, a földszinten travertin burkolatú.

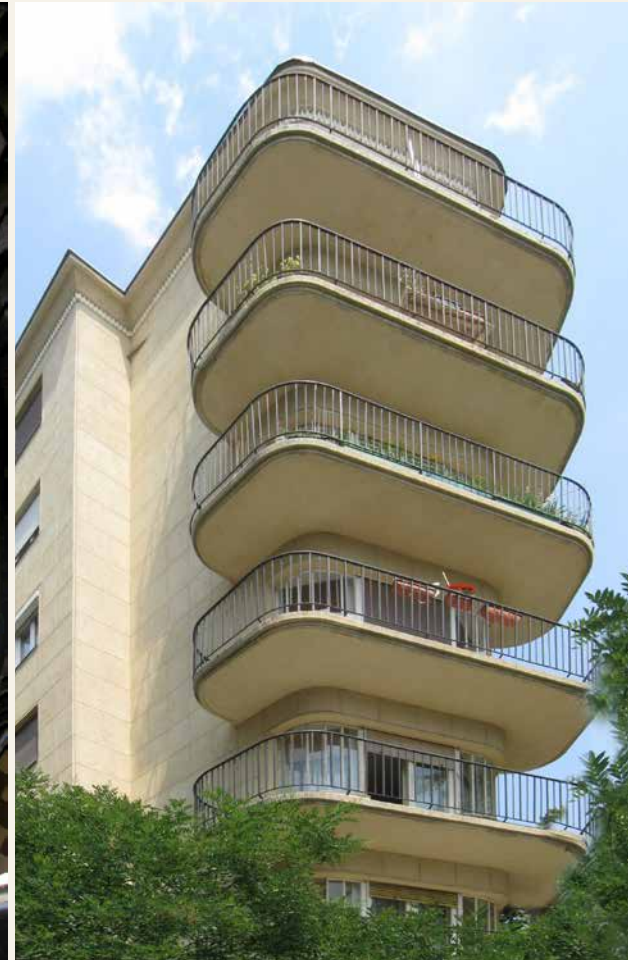
XIII. Pozsonyi út 53-55.

lakóépület

stílus: modern

tervező: Hámor István, 1941

Az épület a környéken jellemző zártos beépítéssel szemben szabadon álló, saroktelekre épült, a telek vonalát követve ék alakú alaprajzzal a vasaló lapjához hasonló formában. Innen kapta az épület a „Vasalóház” elnevezést. Homlokzati megjelenése és alaprajzi kialakítása a tervezés idején divatos, Újlipótvárosra jellemző modern stílusjegyeket mutat. Földszintje kőburkolatú, emeleti szintjei vakolt architektúrájúak. Pozsonyi úti homlokzata szimmetrikus. Az ék alakú tömegforma csúcsán elhelyezett, szokatlanul nagy méretű, íves erkélysor attraktív hatású. Bejáratát reliefszítés és felette a lépcsőház hatalmas íves fa-üveg nyílása hangsúlyozza. Az előcsarnok márvány padlóburkolatához jól illeszkednek a márvány, fa és vakolt építészeti elemek. A lendületes vonalú lépcső igazi kuriózum.

XI. Irinyi József utca 31.
lakóépület
stílus: modern
tervező: Árkay Bertalan, 1941

A társasház homlokzati megjelenése a modern stílusnak köszönhetően, mind anyagában, mind pedig formailag nagyon letisztult, ám mégis erőteljes. A homlokzat kőburkolatú, a nyílások egyenes záródásúak. Az épület tagoltságát a francia-erkélyek, egy-egy sávban erkélyek adják, amelyeket kökeret hangsúlyoz. A legfelső szinten ablaksor fut végig. Az épület egyik fő építészeti értéke a lépcsőház előcsarnoka, amely kör alaprajzú, mészkőborítású és középen egy márvánnyal burkolt oszloppal. Az előtér falán az építkezést ábrázoló relief látható. Az igényes megjelenésű fa bejárati ajtók, a lépcsőház fémmel keretes üvegfa és a lépcsőpihenőknél kialakított praktikus erkélyek jelzik az átgondolt, magas színvonalú tervezést.

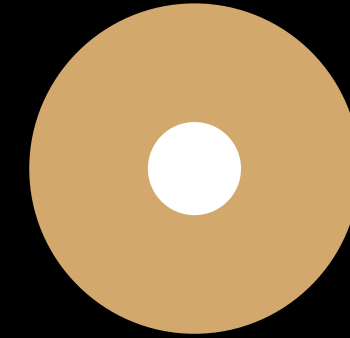

X. Kőrösi Csoma Sándor út 43-51.
lakóépület
stílus: szocialista realista
tervező: Boross Zoltán, 1955-1956

Az 1950-es évek szocialista realista, közismert néven „szocreál” építészetének e jelentős épülete a stílusnak megfelelő építészeti elemekkel került kialakításra. Az épületet a homlokzati síkban két passzázs tagolja egyiptomi stílusú oszlopokkal. A monumentális hatású társasháznak a tömegalakításon túl a díszítése is a kornak megfelelően történt. A hosszú utcai homlokzaton állatokat ábrázoló, két szinten elhelyezett dombormű-sorozat látható. A homlokzatok vakolt kialakításúak, műkö nyíláskeretekkel, a földszinten és az első emeleten mészkő lapokkal díszítve, melyet meander motívum zár le. Az első emelet, valamint a passzázsok fölötti teljes homlokzati felület burkolata türkiz színű kerámia. A lépcsőházak előterei a homlokzati domborművekkel harmonizáló állatmintás apró mozaik padlóburkolatúak.

Az örökségvédelem bármely szintjén védett épületek megtartása akkor lehet sikeres, ha bennük az élet fenntartható. A tapasztalatok szerint üresen álló házak rohamos pusztulásra ítéltettek, ezért elsősorban a funkcióváltás jelenthet reményt újjáéledésükre. A társadalom fejlődésével együtt járó jelenség egyes funkcionális igények eltűnése, mások megjelenése, ezért az erre érzékeny épületeknél meg kell barátkozni a funkcióváltás gondolatával és az ezzel járó kisebb-nagyobb átalakítási, bővítési igénnyel, amely korunkban túlnyomórészt az ipari épületeknél figyelhető meg. Egészséges kompromisszumok árán azonban az épületek revitalizálhatók, és még sokáig velünk maradhatnak. Ezt bizonyítják a következő példák.

FUNKCIÓVÁLTÁS

XIII. Váci út 47/E
eredetileg Schlick Ignác - Vasöntöde és Gépgyár
ma GTC White House irodaház
1910 körül

Ezen a helyen a XIX. század közepétől a Schlick-féle Vasöntöde és Gépgyár működött, amely korának egyik meghatározó üzeme volt. Számos nagy fővárosi beruházáshoz szállítottak innen előregyártott acélszerkezeteket. A Váci út mentén álló, jellegzetes külsejű épület a Soroksári úti Fegyvergyár 1910-es években épült, többszintes monolit vasbeton épületével rokon. A Kádár-korszak alatt a Hajtómű- és Felvonógyár egyik telephelye volt, a rendszerváltás után pedig bútoráruházként használták a tereit. Az épület hosszú éveken keresztül üresen állt, mire a fejlesztő végül irodaház építését határozta el erre a helyszínre. A tervezők 2008-ban a faszádizmus eszközével élve, az ipari épületnek csak az utcai homlokzatait tartották volna meg, azonban a gazdasági válság szerencsére gátat szabott ennek az elképzelésnek. Végül Tima Zoltán Ybl-díjas építész (KÖZTI), felhasználta a múltat idéző 100 éves egykori liftgyár épületét, körbeépítette, mintegy befoglalta azt. Egy olyan épületet tervezett, amely a legújabb technológiát felhasználva modern környezetet biztosít az épület használói számára, ugyanakkor kiemeli a múltat idéző épület hangulatát. Különlegessége a múlt és a jelen összekapcsolódásában rejlik. A hófehér irodaház így válik kompakt, feszes és harmonikus egésszé.

IX. Máriássy utca 5-7.
eredetileg Borjúvásárcsarnok
ma Máriássy-Ház néven irodaház
Riva József, 1927

A borjúvásárcsarnok impozáns méretű, szecessziós formavilágú csarnokának sorsa rengeteg fordulatot vett az idők során, számos funkcióváltással. A II. világháború alatt lovardaként, később garázként működött, végül sok bérleményi területre darabolódott szét, kusza belsőt, és elhanyagolt külsőt eredményezve. Az ingatlanfejlesztő 2004-ben vásárolta meg, és alakította át irodaházzá. A felújítást Schüller Ferenc építész tervezte, aki az épület belső tereit ismét egybenyitotta, és a tágas csarnoktérben nagyvonalú, egyterű loft irodát alakított ki. Az épület külseje visszanyerte közel építéskori állapotát, ezzel környezetének ékszerdobozává válva emlékeztet a terület egykori ipari múltjára. A Máriássy-Ház két épületből álló patinás és egyben modern irodaegyüttes. 2018-ban újabb igények merültek fel a belső térhasználattal kapcsolatban, ami szemléletesen mutatja, hogy a védelemre érdemes épületekben az életet megtartani olykor csak funkcióváltások sorozatával lehetséges.

XIII. Révész utca 25-29
egykori ipari épület
ma Riverloft lakó- és irodaház
Neuschloss Kornél, 1914

A Révész és Népfürdő utca találkozásánál álló egykori ipari épület a Székesfővárosi Gázművek raktárépületeként funkcionált. Utcai homlokzatainak jellegzetes, oromfalas kialakítása teszi különlegessé az épületet, ugyanakkor udvari szárnyai is gondosan formáltak. Az egész épületet részletgazdag téglarchitektúra, hatalmas méretű, fémszerkezetű nyílászárók jellemzik. Az 1990-es évekre az eredeti funkciója megszűnt. 2004-ben a fejlesztő lakó- és irodaházzá alakította egy teljesen új lakóépület egységgel kiegészítve. Tima Zoltán Ybl-díjas építész (KÖZTI) az új-, és meglévő épületek kompozíciós egységesülése érdekében a XX. század elején épült épületet – az új funkció megkívánta kisebb változtatások és kiegészítések mellett – értékeinek megtartásával egy új rendszer elemévé tette. A megjelenő új építészeti elemek alkalmazkodnak a meglévő homlokzatok szerkesztési rendjéhez.

**II. Henger utca 2.
egykori remíz
ma Margit Palace irodaház
1869**

A Henger utca – Tölgyfa utca – Fekete Sas utca által határolt terület a XIX. század második felétől több mint egy évszázadon keresztül a közösségi közlekedést szolgálta járművek és lovak befogadására alkalmas kocsiszínként, majd a közlekedés korszerűsödésével villamosok, trolik műhelyeként. A tégl architektúrájú földszintes ipari épület így maradt meg a XX. század végéig, zárványként Buda egyik legforgalmasabb helyén, a nagyváros által körbenőve. Miután az épület eredeti funkcióját elvesztette, állapota egyre kritikusabbá vált. Az 1999-ben indult ingatlanfejlesztés a területre irodaházat kívánt megvalósítani. A fővárosi helyi védelem ténye azonban arra szorította a fejlesztőt és a tervezőt, hogy az egykori remíz épület – városképi, várostörténeti jelentőségének megfelelően – lényegi részét megőrizték az új beépítésben. Ekler Dezső Ybl-díjas építész hatásosan teljesítette ezt a feladatot.

**VII. Erzsébet körút 43-49.
eredetileg Royal Szálló
ma Corinthia Royal Grand Hotel
Ray Rezső, 1986**

A szállodát az 1986-os millenniumi kiállítás vendégei számára építették. Az épület tervezője, Ray Rezső is tagja volt a szálloda építésére létrehozott üzleti vállalkozásnak. A szállodai szobák közül minél többet a Nagykörút felé igyekeztek tájolni, ezért court d'honneur – azaz a három oldalról zárt udvar – kialakítását alkalmazták. A két „U” alakú udvar azonban már nem tette lehetővé a reprezentatív nagy terek főútvonalra tájolását. Így került az elegáns bálterem a hátsó utcai szárnyra a szálloda földszinti teremsorán keresztül biztosított megközelítéssel. A francia reneszánsz stílusú épület teteje 1956-ban leégett. A helyreállítás során a mozgalmas tetőforma helyére egy sokkal egyszerűbb tetőzet került. Mindkét court d'honneur fedett udvarrá vált az alapterület növelése érdekében. Az 1997-ben értékesített épület átalakítását a KÖZTI Rt. Ybl-díjas építésze, Marosi Miklós tervezte. Helyreállították az eredeti tömegformát, a díszes tetőidomot. A bálterem is eredeti szépségében látható, ugyanakkor a teljes épület a kor igényeihez igazodóan átépült.

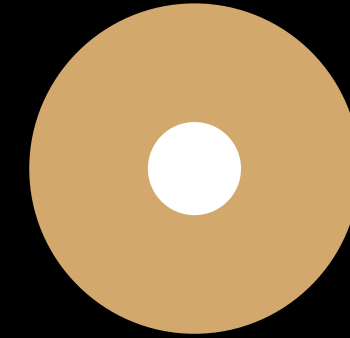

**V. Bajcsy-Zsilinszky út 78.
eredetileg Légrády Nyomda
ma Eiffel Palace irodaház
Korb Flóris, Giergl Kálmán, 1893**

Az 1893-ban épült ház eredetileg a Pesti Hírlap szerkesztősége és nyomdájaként működött. Későeklektikus homlokzataival, világító kupolájával a korabeli városkép hangsúlyos eleme volt. Udvarának jellegzetessége az öntöttvas oszlopokra támaszkodó loggiasor. A nyomdaüzem megszűnését követően az épület hosszú éveken keresztül üresen állt, ami műszaki állapotának rohamos romlását idézte elő. A 2000-es években az épület új tulajdonosa több lehetséges hasznosítást is megvizsgált. Végül 2010-ben új irodaház létesítése mellett döntött, megtartva az épület karakteres és a városkép szempontjából jelentős részeit, így elsősorban az eklektikus homlokzatokat, de az öntöttvas loggiasort és a díszes lépcsőházakat is. Az épület átalakításának tervezője, Gelesz András Ybl-díjas építész, az épület tetőzetét kortárs formában és mai anyaghasználattal oldotta meg, ezzel jelezve, hogy az épület a XXI. század elején új életre kelt.

A fővárosi helyi védelmen belül az épületegyüttesek státusza különleges. Ezek olyan épület csoportok, amelyek jellegüknél, építészeti stílusuknál fogva, szoros összetartozásukkal együttesen méltóak a helyi védelemre. Teljes egészüknek vagy egyes részeiknek hosszú távú fennmaradása és/vagy az adott együttes miliójének megőrzése egyértelműen fontos az utókor számára. Egyes épületegyüttesekben lévő épületek egyenként is védelemben részesíthetők volnának különleges építészeti értékeikre való tekintettel (pl. Nagykörút, Bartók Béla út), míg mások egységes megjelenésükkel képviselnek megőrzésre érdemes értéket (pl. OTI telep, Ligettelkek) vagy éppen karakteres, mással össze nem téveszthető hangulatuk megőrzése fontos (pl. Gül Baba utca).

ÉPÜLETEGYÜTTESEK

Falusias épületegyüttes
III. Békásmegyer Ófalu – Virág utca

A III. kerületi Békásmegyer Ófalu számos utcája, így a Virág utca is falusias hangulatával, beépítési struktúrájával, a parasztházak jellegzetes, igényesen alakított formavilágával a nyüzsgő belváros ellenpólusaként a nyugalom szigete. Az enyhén emelkedő rövid utcaképre a hagyományos sváb paraszti építészeti karakter jellemző. Az újabb építésű házak is igyekeznek tartani az eredeti homlokzatok arányrendszerét. Az öreg házak többsége az 1900-as évek elején épült. Nyeregtetőjük oromzatos végükkel fordulnak a Virág utca felé. Fellelhetők itt fűrészszel mintázott kapudíszek, tornácok, szépen megformált eredeti ablakok és bejáratok is.

Telepszerű beépítés
XI. Építész utca – Karcag utca – Vegyész utca –
Fegyvernek utca által határolt terület
OTI telep

Az albertfalvai OTI telepet az Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI) építtette, 1924 és 1929 között. Tipikus példája a XX. század elején épült magyar lakótelepeknek, amelyekkel az akkori súlyos lakhatási válságot próbálták enyhíteni. 314, jellemzően földszintes sorház egység épült itt, amelynek központja a hangulatos Abádi tér. A terveket Novák Ede és Baráth Béla építészek készítették. Ők korábban részt vettek más hasonló telepek, például a XIX. kerületi Wekerle telep és a X. kerületi Pongrácz úti lakótelep építésében is. A telep eredetileg egységes összképét, az időközben változó lakhatási igényekhez igazodva, egységenként különböző módon alakították át, ami hátrányosan befolyásolja megjelenésüket. A bejáratok markáns ívű nyílásainak és az utcai eredeti tetősíkoknak a megtartásával azonban továbbra is karakteres képet mutat az együttes.

Kisvárosi épületegyüttes
X. Ligettelek: Állomás utca – Hölggy utca

A kisvárosi épületegyüttesek sorában építészeti értékeiket tekintve is kiemelkedők a X. kerületi Ligettelek területén védelem alá helyezett utcaszakaszok. A terület különleges értékét elsősorban a lakóházakból álló, egységesen beépült házsorok adják. Találhatók itt a városrész első beépülési korszakából is lakóépületek, de az eklektika és szecesszió stílusjegyeit hordozó igényes villák, többalakos lakóépületek jellemzőek igazán. A kisvárosi karakterű épületek jellegzetességeinek tekinthető az erősen kiemelt magassföldszint, korábbi épületeknél a tornác, későbbieknél a veranda vagy télikert. Gyakoriak a szobrászati díszítések, reliefs, színes üveglakok, igényes kovácsoltvas munkák. Jellemző a téglá, illetve kőarchitektúra.

Karakterében értékes utca

II. Gül Bab utca

A Rózsadomb oldalában felkúszó hangulatos Gül Baba utcát többnyire zártosorú beépítésű, utcavonalra épült, földszintes, egy-két emeletes házak határolják. Az esetleges vonalvezetésű lépcsős utca, az épületek bájos szabálytalansága mediterrán hangulatot áraszt. Jól megfér itt egymás mellett a régi és az új, a díszes és az egyszerű. Visszatérő motívumként több épületen láthatók zárterkélyek, amelyek fokozzák az utca balkáni-török hangulatát. Bár az épületek építészeti minősége meglehetősen eltérő, összképük mégis egyfajta sajátos harmóniát sugall.

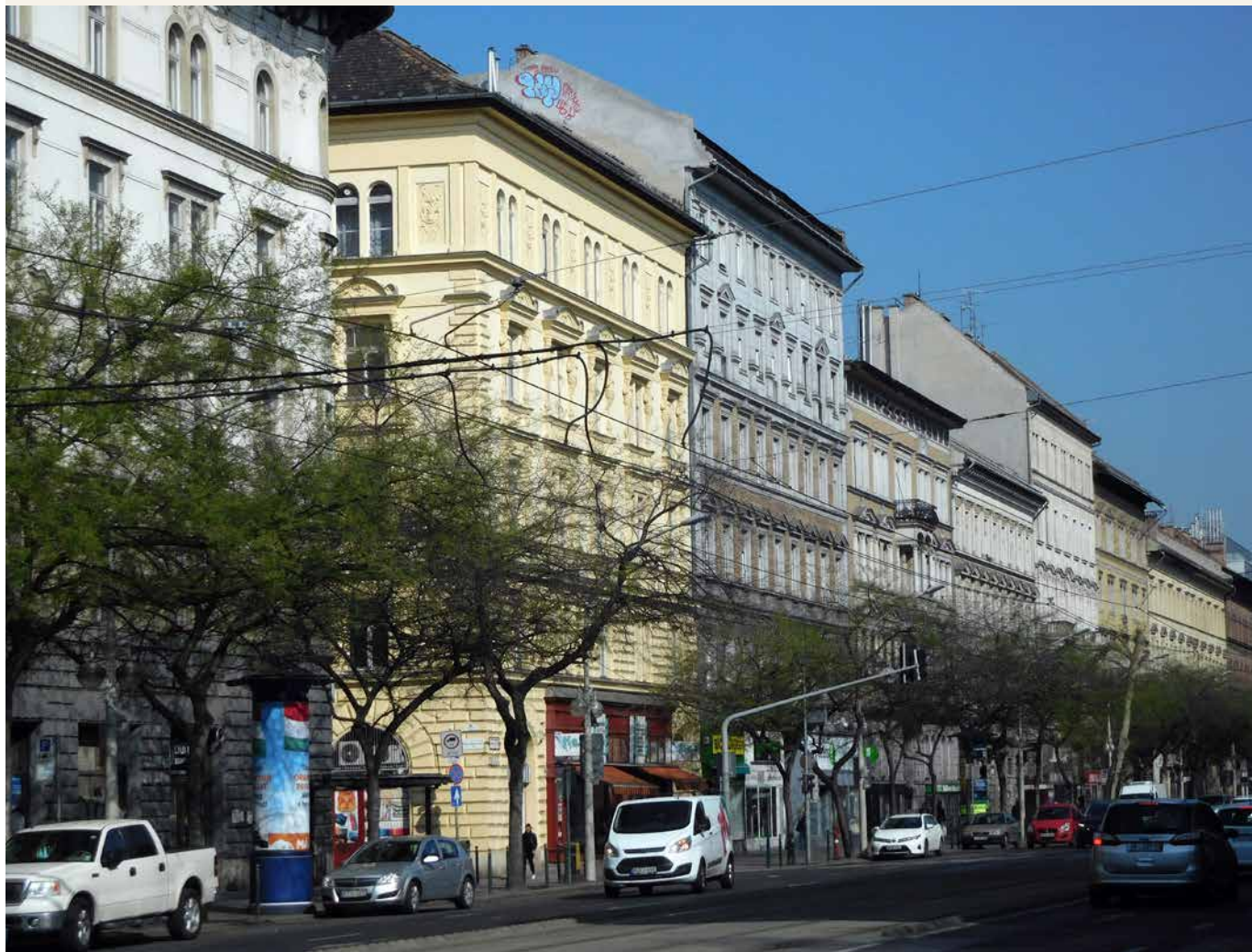
Korai modern épületegyüttes

XIII. Szent István park

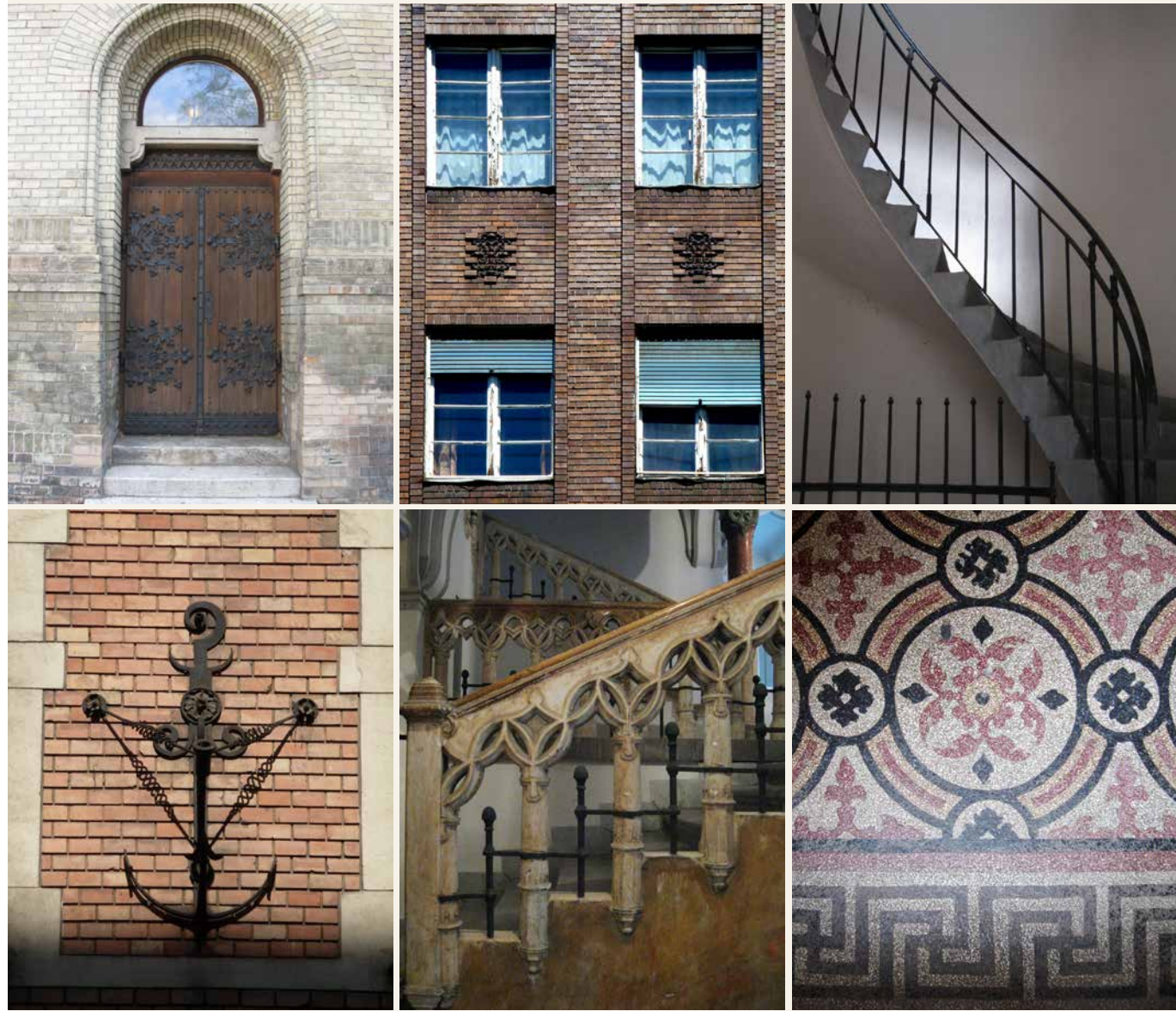
Az épületegyüttes dunaparti raktárak, elhanyagolt területek helyén, a Fővárosi Közmunkák Tanácsa rendelete alapján egységes koncepció szerint épült az 1933-1943 közötti években. Az egységes stílus meghatározása mellett előírták a házak magasságát, a keretes beépítési módot és a park kialakításának formáját. A terület házai jellemzően 5-6 emeletes téglapépületek, a belső udvar gyakran kertszerű, növényekkel beültetett. Historizáló, art déco és bauhaus stílusú épületek egyaránt megtalálhatóak itt. A legfelső szint többször visszaugratott. Az épületek fogatolt rendszerűek, általában lapostetősek. A korai periódusban téglapépületek, majd vasbeton pillérvázak szerkezettel épültek a házak. Több épülete készült itt többek között Málnai Béla, Hofstätter Béla, Domány Ferenc, Hámos István, Vámos Imre, Jakobik Gyula, Fried Miksa építészeknek.

A Nagykörút Budapest belvárosának egyik legfontosabb útvonala. A város pesti oldalán a Margit hidat köti össze a Petőfi híddal. Kiépítése az 1870-ben megalakult Fővárosi Közmunkatanács nagy-szabású szabályozási tervének legfontosabb feladata volt. Az építési munkák 1872-ben kezdődtek és a Közmunkatanács 1896-ban, a millenniumi ünnepségekre adta át a fővárosnak a túlnyomórészt eklektikus épületekből álló, páratlan együttest. Az építkezés azonban csak 1906-ban fejeződött be. A II. világháborúban és az 1956-os forradalom idején sok épület jelentős károkat szenvedett. A homlokzatokat nagyjából helyreállították, azonban a költséges és "funkciótlan", ám városképi szempontból kulcsfontosságú sarokkupolák, tetőfelépítmények, oromzatok rekonstrukciója elmaradt. A Nagykörút mentén a bérházakon kívül számos reprezentatív épület is elkészült abban az időben, mint például a Vígszínház, a Royal Szálló, a New York-palota. Historikus belvárosunk meghatározó eleme ez a nagyvárosi együttes.

A századforduló táján a terület fejlődését a Ferenc József híd (ma Szabadság híd) indította el, és a Közmunkatanács segítette tovább. Az igazi városias beépítés először a mai Bartók Béla út, Gellért tér és Móricz Zsigmond körtér közötti szakaszán alakult ki. Itt tíz év alatt egységes, jellegében harmonizáló városrész jött létre. Az I. világháború kitörésekor a Bartók Béla út a Körtérig egységes kiépítésében pompázott. A Szabadság tér, a Szent István körút és a Ferenciek tere mellett itt láthatjuk a legszebb szecessziós együtteseket, de a Bartók Béla úton a historizmustól a premodernig is találhatók színvonalas épületek.

II. Borbolya utca 4.	lakóépület	59
II. Fekete Sas utca 6.	tüdőbeteggondozó intézet	40
II. Henger utca 2.	remíz, ma Margit Palace irodaház	90
II. Kuruclesi út 12/A	lakóház	66
IV. István út 1.	gimnázium	26
IV. István út 14.	városháza	34
V. Bajcsy-Zsilinszky út 78.	Légrády Nyomda, ma Eiffel Palace irodaház	91
V. Báthory utca 7.	lakóépület	68
V. Báthory utca 8.	lakóépület	54
V. Bécsi utca 1-3.	lakóépület	74
V. Falk Miksa utca 13.	lakóépület	69
V. Hold utca 6.	lakóépület	71
V. Honvéd utca 3.	lakóépület	72-73
V. Károly körút 14.	lakóépület	61
V. Kossuth Lajos utca 12.	lakóépület	60
V. Kossuth Lajos utca 17.	lakóépület	70
V. Papnövelde utca 4-6.	gimnázium	27
V. Sas utca 21.	lakóépület	52-53
V. Vitékovich Mihály utca 9.	lakóépület	74
VI. Eötvös utca 29.	lakóépület	76
VI. Munkácsy Mihály utca. 26-32.	gimnázium	24
VI. Nagymező utca	Baetz-féle illemhely	19
VI. Paulay Ede utca 35.	Parisiana mulató, ma Új Színház	38
VII. Dob utca 85.	elemi iskola, ma általános- és szakiskola	22
VII. Erzsébet körút 43-49.	Royal Szálló, ma Corinthia Royal Grand Hotel	90
VII. Klauzál tér 11.	vásárcsarnok és lakóépület	18
VII. Rákóczi út 10.	lakóépület	62
VII. Rákóczi út 12/A, B	lakóépület	78
VII. Rákóczi út 16.	lakóépület	79
VII. Wesselényi utca 73.	egykori Ipartestületi Székház	37
VIII. Baross utca 34.	lakóépület	55, 63
VIII. Baross utca 36.	lakóépület	63

VIII. Bródy Sándor utca 13.	lakóépület	63
VIII. Bródy Sándor utca 30B	lakóépület	63
VIII. Fiumei út 13.	Baleseti Kórház	47
VIII. Fiumei út 19.	OTI székház	36
IX. Ferenc tér	Baetz-féle illemhely	19
IX. Máriássy utca 5-7.	Borjúvásárcsarnok, ma Máriássy-Ház nevű irodaház	88
IX. Soroksári út 158.	volt fegyver- és gázkészülékgyár	45
X. Kőrösi Csoma Sándor út 43-51.	lakóépület	83
X. Maglódi út 35-51.	volt Sörgyár, ma Globus Konzervgyár	42-43
X. Martinovics tér 4.	lakóépület	70
XI. Fehérvári út 12.	rendelőintézet	49
XI. Irinyi József utca 31.	lakóépület	82
XI. Minerva utca 3.	lakóépület	64
XI. Tass vezér utca 9.	Újbudai Tűzörség épülete	15
XII. Árnyas út 40.	lakóház	66-67
XII. Böszörményi út 23-25.	polgármesteri hivatal	47
XII. Eötvös út	víztorony	13
XII. Erzsébet kilátó út	János-hegyi Erzsébet kilátó	10-11
XII. Janka út 6/B.	lakóház	66
XII. Konkoly Thege Miklós út 13-17.	csillagvizsgáló	12
XII. Németvölgyi út 99.	Farkasréti temető bejárati épületegyüttese	14
XII. Városmajor utca 75.	Baetz-féle illemhely	19
XII. Zugligeti út 9-23.	Iparművészeti Főiskola, ma MOME	23
XIII. Dévai utca 15/A	tüdőbeteggondozó intézet	41
XIII. Dózsa György út 152.	Népszálló	39
XIII. Huba utca 12.	kármelita templom és rendház	33
XIII. Lehel utca 16.	elemi iskola, ma általános iskola	20-21
XIII. Pozsonyi út 38-42.	lakóépület	80
XIII. Pozsonyi út 53-55.	lakóépület	81
XIII. Pozsonyi út 58.	református templom, harangláb, és parókia	28-29
XIII. Révész utca 25-29.	ipari épület, ma Riverloft lakó- és irodaház	89
XIII. Róbert Károly körút 67.	DOMUS Áruház	46

XIII. Szent Margit tér 1. 1. (Lehel tér 1.)	római katolikus templom	30
XIII. Tutaj utca 7-11.	elemi iskola, ma általános iskola	25
XIII. Tüzér utca 26.	zsinagóga	31
XIII. Váci út 28.	lakóépület	77
XIII. Váci út 47/E	Vasöntöde és Gépgyár, ma GTC White House irodaház	86-87
XIV. Abonyi utca 31.	lakóépület	64
XIV. Hungária körút 120-132.	Telefongyár, ma Siemens irodaház	48
XIV. Hungária körút 151.	lakóépület	65
XIV. Ilka utca 56.	lakóépület	58
XIV. Jávor utca 5/A	lakóépület	58
XIV. Laky Adolf utca 3.	lakóépület	58
XIV. Zichy Géza utca 10.	műteremház, ma lakóépület	65
XV. Kossuth Lajos utca 1.	református templom	33
XVI. Májusfa utca 5.	lakóépület	75
XVII. Rákoscscaba utca 34.	lakóépület	57
XVIII. Kossuth Lajos tér 5.	református templom	32
XIX. Városház tér 18-20.	városháza	35
XX. Kossuth Lajos utca 1.	városháza	35
XXI. Csepel Művek	volt Acél- és Fémművek	44
XXII. Bajcsy-Zsilinszky utca 20/B	római katolikus templom	32
XXII. Kossuth Lajos utca 70.	lakóépület	56
XXII. Kossuth Lajos utca 76.	lakóépület	56
XXII. Kossuth Lajos utca 78-94.	borárverési csarnok	16
XXII. Nagytétényi út 22.	pestiskápolna és barlanglakás	17
XXIII. Hősök tere 16-20.	községháza, ma zeneiskola	34

Budapest fővárosi helyi védettségű építészeti örökségének jegyzéke
a Budapest Főváros Önkormányzata Közgyűlésének településkép védelméről szóló
30/2017. (IX.29.) önkormányzati rendelete 4. mellékletében található.

A kiadvány a Budapest Portálon digitális formában is elérhető: <http://budapest.hu/Lapok/default.aspx>

A Városépítési Főosztály további kiadványai:

Fővárosi Helyi Védelem kiadványok:

Ablak-felújítási kalauz (2016)

Visszatérő kincsek - Értéktörző felújítások 2013-2016 (2018)

TÉR_KÖZ kiadványok:

A TÉR_KÖZ I. városrehabilitációs pályázat eredményeként a főváros, a kerületek és

a helyi közösségek összefogásával megvalósult városfejlesztési beruházások (2017)

Példatár - Jó gyakorlatok a társadalom bevonására (2018)

Navigátor - Kézikönyv a társadalmi bevonáshoz (2018)

Fővárosi Városrehabilitáció 2013-2019 (2019)

Zöldinfrastruktúra füzetek:

Vízáteresztő burkolatok (2016)

Zöldhomlokzatok (2016)

Vízérzékeny tervezés a városi szabadtereken (2018)

Városi fák és közművek kapcsolata (2018)

Belvárosi belső udvarok megújítása (előkészületben)

Impresszum

Kiadó:

Budapest Főváros Önkormányzata

Szakmai irányító:

**Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatal,
Városépítési Főosztály, Építészeti Értékvédelmi Csoport
Mártonffy Miklós főosztályvezető, főépítész, 2016-2020**

Szerkesztő:

**Városépítési Főosztály, Építészeti Értékvédelmi Csoport:
Engedyné Juhász Veronika csoportvezető
Jauernik Zsófia**

Grafikai terv:

Balla Dóra

Szöveg:

**Városépítési Főosztály, Építészeti Értékvédelmi Csoport:
Engedyné Juhász Veronika
Capdebo Ákos
Jauernik Zsófia
Berecz László
Lantos Ágnes
Lőrik Orsolya
Sárközy-Diós Judit**

Fotó:

**Engedyné Juhász Veronika
Capdebo Ákos
Jauernik Zsófia
Mártonffy Miklós
Rosch Gábor
Jánoss-Gaál Anna Eszter
Szenczi Réka Zsófia
Wagner Péter**

Kivitelezés:

Főpolgármesteri Hivatal Nyomda

Kapcsolat:

**Budapest Főváros Önkormányzata Főpolgármesteri Hivatal
Városépítési Főosztály, Építészeti Értékvédelmi Csoport
1052 Budapest, Városház utca 9-11.**

<http://budapest.hu/Lapok/default.aspx>

Budapest, 2020

ISBN 978-963-9669-59-8